

РІК В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ СПІВОВАРИСТВІ:
ДОБРЕ СТОЇМО?

ДАНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БУЛО РЕАЛІЗОВАНЕ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «ДІКСІ ГРУП» ЗА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ «ВІДРОДЖЕННЯ» В РАМКАХ ПРОЕКТУ «МОНІТОРИНГ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В РАМКАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА».

«Діксі Груп» є українським аналітичним центром, який здійснює дослідження та консультації щодо тем інформаційної політики, енергетики, безпеки та інвестицій. Експерти організації задіяні у низці політичних та енергетичних проєктів спільно з урядовими структурами, донорськими організаціями та іноземними інвесторами.

Робота «Діксі Груп» має кілька напрямків, серед яких організація заходів та кампаній з інформування громадськості, посилення прозорості енергетики, просування енергоефективності та відновлюваних джерел. Унікальною платформою є інформаційно-аналітичний ресурс «Українська енергетика» (www.ua-energy.org).

«Діксі Груп» не займає жодної політичної позиції; відповідно, всі погляди, висловлені в цій публікації, належать виключно авторам.

За додатковими копіями цього дослідження та інформацією, будь ласка, звертайтеся:

02095 Київ, вул. Срібнокольська 24, а/с 68
author@dixigroup.org

Дослідження також доступне на веб-сайті «Українська енергетика UA-Energy.org» (розділ «Публікації»).

ЗМІСТ

Перелік основних документів	3
Загальні зауваження	4
Основні висновки	6
Рекомендації	9
Процес імплементації	11
Газова сфера	14
Електроенергетика	27
Відновлювані джерела енергії	40
Навколишнє середовище	47
Супровідні домовленості	56
<i>Незалежний регулятор</i>	57
<i>Третій енергетичний пакет</i>	60
<i>Безпека постачання</i>	63
<i>Директиви, рекомендовані до імплементації</i>	64
Список використаних нормативно-правових актів	71

1 лютого 2012 року Україна відзначає першу річницю свого членства в Енергетичному Співтоваристві

Енергетичне Співтовариство — це регіональне об'єднання країн Південно-Східної Європи, створене для соціально-економічної стабільності та безпеки постачань серед країн-членів та Європейського Союзу. Воно засноване у 2006 році строком на десять років, і об'єднує регіональний ринок чисельністю в 73 млн. людей. Участь у Співтоваристві вимагає від його членів гармонізації нормативно-правової бази зі стандартами ЄС, імplementації Другого та Третього енергетичних пакетів. У середньостроковій перспективі Енергетичне Співтовариство має на меті утворити інтегровані енергетичні ринки по всьому регіону.

Для України участь в Співтоваристві дає можливість для запровадження на внутрішньому ринку більшої конкуренції, вищих технічних стандартів і правил регулювання, кращого інвестиційного клімату. Це також означає глибшу інтеграцію українського енергетичного сектору з ринками країн ЄС, посилення власної енергетичної безпеки. Перевагою членства в цій організації є і додаткові можливості для країн-членів у залученні міжнародних кредитів та технічної допомоги.

Ставши повноправним членом Енергетичного Співтовариства, Україна зобов'язалась до 1 січня 2012 року імplementувати цілу низку європейських директив та регламентів, які б гармонізували її законодавство в сфері енергетики з європейською нормативно-правовою базою. Зміни мали бути запроваджені у сферах газу та електроенергії, навколишнього середовища, відновлюваних джерел енергії. Оцінка динаміки цих змін і є метою цього дослідження.

Підписаний Україною Протокол про приєднання до Енергетичного Співтовариства містить чіткий перелік нормативно-правових актів, які мали бути враховані українським законодавством, і чіткі терміни для цього. Експерти «Діксі Груп» вирішили прослідкувати, як кожна з директив ЄС була врахована у роботі відповідальних міністерств та відомств.

Це дослідження розраховане на широку аудиторію: представників державної влади (насамперед в частині рекомендацій з прискорення процесу імplementації європейських правил в Україні), аналітичних центрів, усіх громадян України, яких цікавить ефективність роботи нинішнього уряду, зокрема в сфері енергетики.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ДОКУМЕНТІВ Директиви, які Україна зобов'язалась імplementувати

Директива 2003/55/ЄС стосовно загальних засад функціонування внутрішнього ринку природного газу	сфера газу	до 1 січня 2012
Регламент № 1775/2005 про умови доступу до систем транспортування природного газу		до 1 січня 2012
Директива 2004/67/ЄС про заходи із забезпечення безпеки постачання природного газу		до 1 січня 2012
Директива 2003/54/ЄС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії	сфера електроенергії	до 1 січня 2012
Регламент № 1228/2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії		до 1 січня 2012
Рішення Комісії 2006/770/ЄС, що вносить зміни до додатка до Регламенту № 1228/2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії		до 1 січня 2012
Директива 2005/89/ЄС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури		до 1 січня 2012
Директива 85/337/ЄЕС стосовно оцінки впливу певних державних та приватних проєктів на навколишнє середовище з поправками, внесеними Директивою 97/11/ЄС та Директивою 2003/35/ЄС		до 1 січня 2013
Директива 1999/32/ЄС щодо зменшення вмісту сірки у певних видах рідкого палива	сфера навколишнього середовища	до 1 січня 2012
Директива 2001/80/ЄС стосовно встановлення граничного рівня викидів певних забруднювачів до атмосфери великими спалювальними установками		до 1 січня 2018
Пункт 2 статті 4 Директиви 79/409/ЄС стосовно охорони диких птахів		до 1 січня 2015
План імplementації Директиви 2001/77/ЄЕС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої за допомогою відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії	сфера відновлюваних джерел енергії	до 1 липня 2011
План імplementації Директиви 2003/30/ЄС стосовно сприяння використанню біопального та інших відновлюваних видів пального для транспорту		до 1 липня 2011

ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАЖЕННЯ

ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У 2011 РОЦІ

РЕГЛАМЕНТИ:
1228/2003 1775/2005

ДИРЕКТИВИ:
1999/32/ЕС 2004/67/ЕС
2005/89/ЕС

ДИРЕКТИВИ:
2003/55/ЕС 2003/54/ЕС
2001/77/ЕС 2003/30/ЕС

**ПОВНІСТЮ
ІМПЛЕМЕНТОВАНИХ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ
АКТІВ НЕМАЄ**

Єдиного джерела, де б містилась інтегрована інформація про стан імплементації директив, немає. Вона розпорошена по звітах, інших робочих документах органів влади, і мало пов'язана між собою. Складається враження, що кожне з відповідальних відомств працює з виконанням директив атомізовано, а всередині міжвідомчих робочих груп немає тісної комунікації.

Для проведення максимально об'єктивного аналізу експерти «Діксі Груп» застосували кілька способів отримання інформації. Перший — **аналіз нормативних та робочих документів міністерств та відомств, які є у відкритому доступі на офіційних сайтах.** Такими є розпорядження та постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств, постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ), звіти відомств про роботу в 2011 році.

Другим способом було використання, відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації», **інформаційних запитів до відповідальних міністерств та відомств** з проханням надати необхідні матеріали про стан виконання кожної з директив. Всього було надіслано до 20 запитів урядовим структурам, а також Секретаріату Енергетичного Співтовариства та програми UEPLAC, що веде тему адаптації українського законодавства до європейського. Цей документ містить приклади деяких офіційних відповідей.

Вчасність і повнота відповідей на запити дозволила оцінити і рівень відкритості відомств. Найбільш публічною та готовою надавати інформацію про свою роботу виявилась НКРЕ. Міністерство енергетики та вугільної промисловості продемонструвало найбільшу закритість до громадськості, хоча саме воно відповідає за виконання зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством і володіє найбільш повною інформацією про цей процес.

Для верифікації отриманих результатів та більш об'єктивного їх висвітлення до участі в проекті було **запрошено українських незалежних експертів.** Кожен із них дав власну оцінку імплементації директив в Україні.

Оскільки Україна з 2011 року є повноцінним членом Енергетичного Співтовариства, експерти «Діксі Груп» також оцінили **основні події та рішення в енергетичному секторі України** протягом минулого року на предмет їх відповідності європейським принципам та нормам.

Цей документ аналізує виконання як директив і регламентів, затверджених Протоколом про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і обов'язкових до імплементації (розділи «газова сфера», «електроенергетика», «відновлювані джерела енергії» та «навколишнє середовище»), так і директиви, що рекомендовані Співтовариством до виконання, які український уряд визнав доцільним імплементувати.

1. Повністю не виконано жодне із зобов'язань. Хоча уряд і провадить зміну нормативно-правової бази, у встановлені Протоколом рамки він не вклався.

2. Складається враження, що обидві сторони мали різні очікування від членства України в Енергетичному Співтоваристві. Українська сторона чекала захисту від будівництва «Південного потоку» та збільшення фінансової підтримки від міжнародних структур, а європейська — сподівалась спершу на продовження реформ внутрішнього ринку.

3. При цьому обидві сторони публічно не визнавали існування цієї проблеми. Ще у вересні під час конференції в Києві уряд та Секретаріат Співтовариства висловили задоволення одне одним, однак при цьому уникали контактів з пресою і громадськістю. Міністерство енергетики так і не поширило звіт про стан виконання домовленості. Згадані в звіті Енергетичного Співтовариства «дорожні карти» імплементації Директив також не оприлюднені жодною зі сторін. Замовчування проблеми тільки поглибило нерозуміння між сторонами.

4. За підсумками року членства, незадоволення сторонами вихлюпнулось в публічний простір. Наприкінці 2011 року ЄС і Україна обмінялись заявами про невиконання одне одним взятих на себе зобов'язань. Таке поглиблення конфлікту свідчить про відсутність належної і постійної комунікації, яка за рік могла б наблизити і гармонізувати очікування обох сторін.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

5. Тим часом, процес імплементації в Україні кинутий на самоплив і грузне в бюрократії. Не відчувши негайних дивідендів від членства, уряд втратив інтерес до нього, випустивши виконання поставлених планів з-під детального контролю.

5.1. Процес імплементації суттєво затягнутий в часі. Плани заходів були затверджені урядом у серпні, коли пройшло більше половини терміну, відведеного на їх виконання.

5.2. Процес імплементації закритий — хоча є згадки про звіти органів влади щодо виконаної роботи в рамках Співтовариства, однак самих документів у публічному доступі немає. Неможливо їх отримати і через офіційні запити до відповідальних міністерств.

5.3. Процес імплементації не виходить за рамки вузького кола осіб. Запровадження директив вимагає великого об'єму роботи. Однак відомства — свідомо чи не свідомо — відмежувались від можливої допомоги зовні. Відтак, страждає якість і швидкість виконання завдань.

6. Натомість уряд використовує членство в Енергетичному Співтоваристві не за призначенням — не для реформ, а для маніпуляцій. Під маркою «європейських» просуваються реформи, які посилюють не конкуренцію, а ручне управління. Приклад — просування проекту Закону про реформування нафтогазового комплексу, який наділяє Кабінет Міністрів правом одноосібно реорганізувати сектор енергетики.

7. Такий стан справ грає на руку третім сторонам. Взаємне розчарування і недовіра між Україною та Енергетичним Співтовариством є сприятливим фоном для блокування проектів диверсифікації постачання енергоносіїв та спрямування України в альтернативні геополітичні проєкти, такі як Митний Союз.

ЕКСПЕРТИ «ДІКСІ ГРУП» РОЗРОБИЛИ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ВТІЛЕННЯ ЯКИХ СТВОРИТЬ УМОВИ ДЛЯ КРАЩОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИМ СПІВТОВАРИСТВОМ ТА ПРИШВИДШЕННЯ РЕФОРМ В УКРАЇНСЬКОМУ ЕНЕРГЕТИЧНОМУ СЕКТОРІ. РАЗОМ ІЗ ТИМ, ЖОДНА ІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ НЕ ДАСТЬ ЕФЕКТУ БЕЗ КЛЮЧОВОЇ УМОВИ — ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ КЕРІВНИЦТВА КРАЇНИ ДО ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИНКІВ.

1. Узгодити реальні позиції між Україною та Енергоспівтовариством. Щоб діалог між сторонами дав результат, вони повинні говорити однією мовою. Поставивши напередодні вступу свій підпис під обов'язками, українська сторона при цьому не озвучила ті очікування, які згодом були висунуті як звинувачення на адресу європейських партнерів. Час показав — варто викласти всі карти на стіл і чітко розуміти поведінку один одного.

2. Посилити комунікацію між робочими групами України та Енергетичного Співтовариства. Багато питань поточної роботи може бути залагоджено не на політичному, а на робочому рівні. Згідно зі звітом Міністерства енергетики, активна співпраця між українською Робочою групою та Секретаріатом Співтовариства тривала у першій половині 2011 року, далі кількість зустрічей скоротилась і цим лише посилила ефект незадоволення одне одним. Заходи Енергоспівтовариства в Україні, як і участь учасників Робочої групи в семінарах та зустрічах за кордоном, покращать не лише знання про принципи роботи європейського ринку, але ефективність співпраці при зростанні загроз чи зміні геополітичних умов.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

3. Посилити контроль за процесом імплементації. Складається враження, що недотримання термінів імплементації уряд не вважає проблемою. Однак це ставить Україну в позицію винної, даючи партнерам додаткові аргументи для докорів. Щоб уникнути такого сценарію, доцільно публічно переглянути і встановити нові рамки імплементації директив, при цьому посилити контроль за проміжними термінами виконання плану заходів в Україні. Інструментом посилення контролю може бути громадськість — засоби масової інформації та аналітичні центри, — але для цього їм потрібно дати більший доступ до інформації та комунікації з урядовцями.

4. Розширити коло учасників імплементації. Закритість процесу імплементації є штучною і шкодить, перш за все, якості виконання зобов'язань. Залучення третіх сторін — експертів та аналітичних центрів — до підготовки документів та їх публічного обговорення прискорить процес проходження та прийняття необхідних законів, знизить градус недовіри та критики з боку громадськості, забезпечить органи влади більш повною інформацією та частково розвантажить їх у процесі підготовки проектів документів. Для кращої координації між урядом і громадськістю доцільно створити коаліцію аналітичних центрів, яка б займалась системним супроводом процесу імплементації.

5. Зробити процес імплементації більш відкритим. Більша відкритість дасть можливість уряду краще контролювати процес виконання зобов'язань. Адже тоді відстежувати якість і швидкість прийняття документів зможуть всі бажаючі, відповідно реагуючи в публічному просторі. Також більш відкритий процес дозволить залучити нові фінансові і людські ресурси — технічну допомогу, донорські організації, міжнародні фонди. Для посилення публічності варто відкрити окремий Інтернет-ресурс (можливо, як елемент сайту Міністерства енергетики), де б містилася інтегрована інформація про стан імплементації директив.

2011

ПРОЦЕС ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ: ОСНОВНІ ЕТАПИ

1 ЛЮТОГО 2011 РОКУ Україна стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства.

16 ЛЮТОГО — Кабмін затвердив нову **систему енергомаркування** (технічні регламенти) для холодильного обладнання, пральних та посудомийних машин з 2012 року (Постанови № 107 та № 108)

13 КВІТНЯ — Президент України підписав Указ «Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України» (№ 462/2011)

15 КВІТНЯ — Створена **Робоча група Міненерговугілля** з питань співробітництва з Енергетичним Співтовариством (Голова — директор Департаменту з питань євроінтеграції та міжнародного співробітництва Міністерства Бойцун Н.Є., Наказ № 69)

25 ТРАВНЯ — Кабмін затвердив Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки (Розпорядження № 577-р).

6 ЧЕРВНЯ — Міненерговугілля затвердило план заходів щодо виконання Плану-графіку імплементації законодавства ЄС (Наказ № 194)

29 ЧЕРВНЯ — Розпорядження Кабміну розробити план заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2011 рік (№ 612-р). **План заходів в частині Енергетичного Співтовариства** мав бути підготовлений у липні.

29 ЧЕРВНЯ — На засіданні Постійної Групи Високого Рівня Енергетичного Співтовариства Україна **підтримала в цілому включення в Договір «Третього енергетичного пакету»**, однак попросила про додатковий час для чіткого визначення ключових термінів імплементації.

3 СЕРПНЯ — Кабмін **затвердив план заходів** щодо зобов'язань в рамках Договору про заснування **Енергетичного Співтовариства** (Розпорядження № 733-р). Щокварталу, до 10 числа наступного місяця, урядові інституції мали звітуватись Міненерговугіллю щодо його виконання.

17 СЕРПНЯ — Кабмін **затвердив план заходів** щодо виконання програми адаптації законодавства України до **законодавства ЄС** (Розпорядження № 790-р). Щокварталу, до 5 числа наступного місяця, урядові інституції мали звітуватись Мінюсту щодо його виконання.

1 ВЕРЕСНЯ — Оприлюднено **Річний звіт Енергетичного Співтовариства** про імплементацію законодавства країнами-членами, в т.ч. Україною.

2 ВЕРЕСНЯ — Доручення Президента України Прем'єр-Міністру «Щодо підготовки проекту програми **реформування НАК «Нафтогаз України»**. Термін виконання — до 1 жовтня 2011 року.

23 ВЕРЕСНЯ — розпочався **проект Твін-нінг** «Надання допомоги НКРЕ щодо забезпечення виконання газового законодавства у відповідності з положеннями Договору про заснування Енергетичного Співтовариства».

4 ЖОВТНЯ — Україна і Молдова в рамках IV Соціального форуму Енергетичного співтовариства, що проходив у Кишиневі, підписали Соціальний меморандум.

6 ЖОВТНЯ — Міністерська Рада Енергетичного Співтовариства юридично зобов'язала Договірні Сторони впровадити у законодавство більшу частину положень **«Третього енергетичного пакету»** до 1 січня 2015 року (Рішення 2011/02/MC-EnC).

12 ЖОВТНЯ — Комітет з дотримання **Рамкової конвенції ООН з питань зміни клімату** тимчасово призупинив участь України в міжнародній торгівлі викидами парникових газів.

8 ЛИСТОПАДА — у Верховній Раді зареєстрований **проект Закону** «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою забезпечення **реформування нафтогазового комплексу**» (№ 9429).

23 ЛИСТОПАДА — Президент України підписав укази «Про ліквідацію Національної комісії регулювання електроенергетики України» (№1057/2011) та «Про **Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики**» (№ 1059/2011).

26 ГРУДНЯ — Наказ Міністерства екології та природних ресурсів щодо підготовки **Базового плану адаптації екологічного законодавства України** до законодавства Європейського Союзу (№ 571).

2012

Світлана ГОЛІКОВА,
директор компанії «ТрансЕнергоКонсалтинг»

Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства ратифіковано Законом України № 2787-VI від 15.12.2010, є частиною національного законодавства, яке застосовується у порядку та відповідно до ст.19 Закону України «Про міжнародні договори України», а згідно зі ст.15 цього ж Закону чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

Закон набрав чинності з 1 лютого 2011 року, але Кабінетом Міністрів України було затверджено План заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства лише через шість місяців — 3 серпня (Розпорядження КМУ № 733-р від 03.08.2011).

Питання функціонування ринку електричної енергії України, інвестицій та доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії знаходяться в компетенції Міненерговугілля, НКРЕ, ДП «НЕК «Укренерго»,

тому цим суб'єктам було доручено до 1 січня 2012 р. привести нормативно-правову базу з питань загальних правил функціонування внутрішнього ринку електроенергії у відповідність з вимогами Директиви 2003/54/ЄС; визначити умови та розробити правила доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії відповідно до рішення Європейської Комісії 2006/770/ЄС, що вносить зміни до додатка до Регламенту ЄС 1228/2003; розробити заходи із забезпечення безпеки електропостачання та інвестування в інфраструктуру відповідно до вимог Директиви 2005/89/ЄС.

Міністерство енергетики та вугільної промисловості України 16 березня 2011 року видало наказ № 19 «Про затвердження Плану діяльності Міненерговугілля з підготовки проектів регуляторних актів на 2011 рік», останні зміни до якого вносились 30.12.2011, але в цьому наказі відсутні посилання на розпорядження КМУ № 733-р та нормативні акти,

в які треба вносити зміни з метою імплементації *acquis communautaire* з питань ринку електроенергії та доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії.

В інформації щодо виконання положень Порядку денного асоціації Україна — ЄС, та щодо виконання у 2011 році положень Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва в енергетичній сфері, які розміщені на сайті Міненерговугілля 16.12.2011, відсутня інформація про імплементацію *acquis communautaire* з питань ринку електроенергії.

Аналізуючи постанову НКРЕ від 9 грудня 2010 року № 1636 «Про затвердження Плану діяльності Національної комісії регулювання електроенергетики України з підготовки проектів регуляторних актів на 2011 рік», останні зміни до якої вносилися 28.11.2011, слід зазначити, що в переліку проектів нормативних актів відсутнє посилання на вищезазначене розпорядження Кабінету Міністрів України або імплементацію

тацію *acquis communautaire* з питань ринку електроенергії. В той же час метою прийняття низки нормативних актів НКРЕ є забезпечення першого етапу переходу від існуючої моделі «пулу» до моделі ринку двосторонніх договорів та балансуемого ринку електричної енергії, що відповідає вимогам Директиви 2003/54/ЄС.

На сайті НКРЕ розміщений План заходів Національної комісії регулювання електроенергетики України щодо приведення законодавства України у відповідність із законодавством Європейського Союзу у 2011 році, який повторює положення Розпорядження КМУ № 733-р, а також Звіт про виконання НКРЕ Порядку денного асоціації Україна — ЄС у 2011 році.

Цей звіт містить посилання на імплементацію *acquis communautaire* з питань ринку електроенергії.

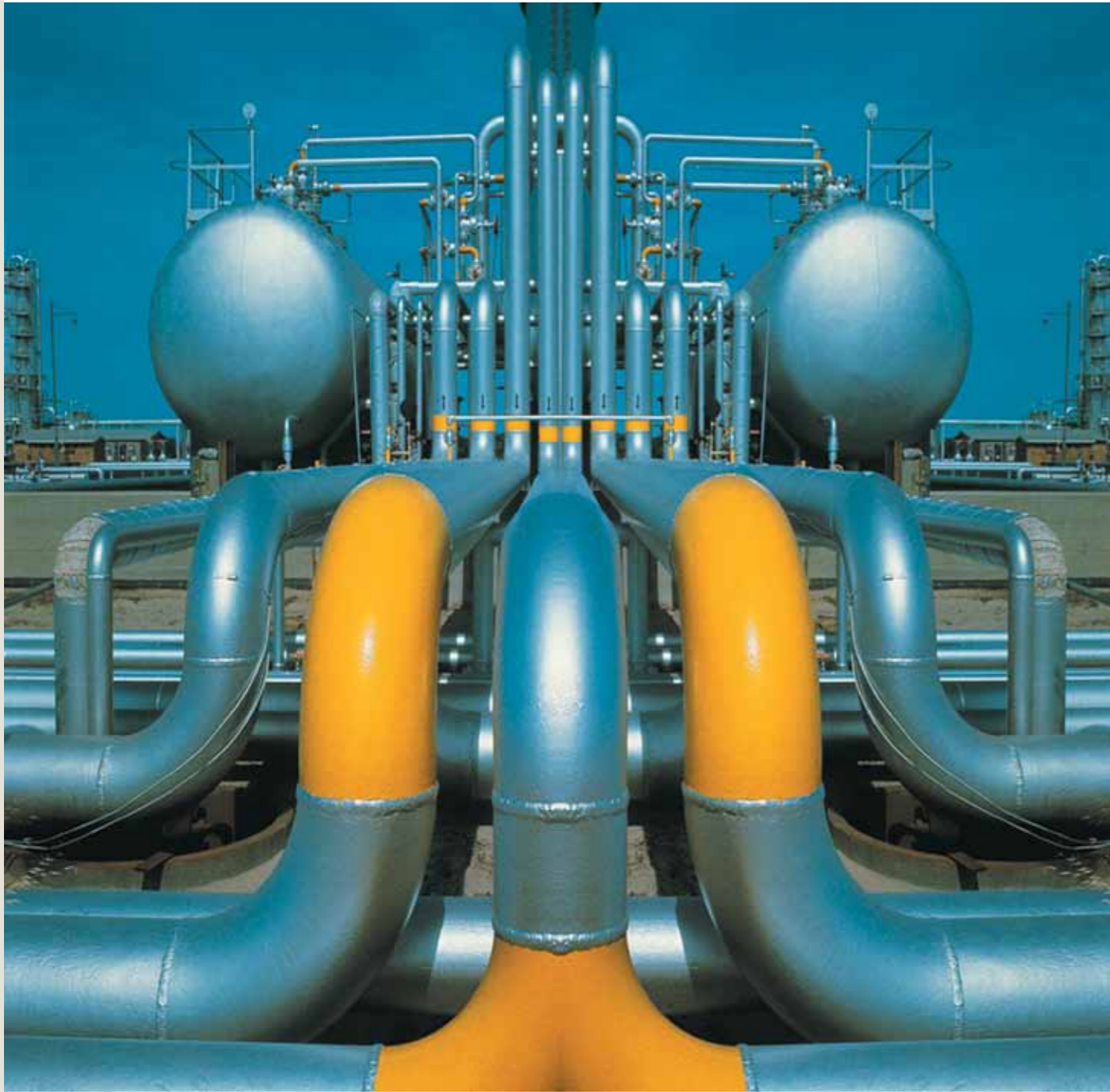
Вимоги Директив Європейського парламенту 2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС в частині незалежності органу регулювання від інтересів енер-

гетичної галузі та політичного впливу, його автономності, фінансової незалежності, а також повноважень в частині застосування санкцій, знайшли відображення в проекті Закону України «Про державне регулювання в енергетиці України» (реєстр. № 0889 на заміну № 1221). Цей законопроект було включено до порядку сесії Верховної Ради (Постанова ВРУ № 3692-VI від 06.09.11. «Про порядок денний дев'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання»). Відомості про його розгляд відсутні.

Таким чином інформація, яка оприлюднена Міністерством енергетики та вугільної промисловості України та НКРЕ, не дає можливості зробити позитивний висновок щодо виконання Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства в частині електроенергетичного ринку в повному обсязі та в зазначені строки.

Міненерговугілля та НКРЕ у 2011 році більше уваги приділяли газовому сектору, тому

на 2012 рік треба прийняти план імплементації *acquis communautaire* саме з питань ринку електроенергії та доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії.

ГАЗОВА СФЕРА

ДИРЕКТИВА 2003/55/ЕС

ДИРЕКТИВА СТОСОВНО ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ВСТАНОВЛЮЄ ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РИНКОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ.

- **Незалежний регулятор.** Оскільки регулятори є відповідальними за дотримання принципів недискримінаційності, прозорості та конкуренції на ринку газу, за розрахунок та встановлення тарифів, а також наділені повноваженнями з вирішення спорів, їх діяльність повинна бути незалежною від учасників ринку та органів влади.
- **Рівний доступ.** Директива закріплює право недискримінаційного доступу третіх сторін до систем транспортування та розподілу газу, а також LNG-терміналів на прозорих комерційних умовах та під контролем регулятора. Таким чином, споживачі вільні обирати своїх постачальників, незалежно від того, де видобувається газ. Доступ до потужностей зі зберігання газу визначається спеціальними умовами, за якими доступ гарантується на основі договору або відповідного законодавчого регулювання.
- **Незалежність системних операторів.** Компанії-оператори систем передачі, зберігання, збуту газу та LNG-терміналів відповідають за управління, підтримку та розвиток даних систем. Вони повинні гарантувати безпеку, надійність, ефективність та взаємопов'язаність потужностей, а також недискримінаційний доступ для всіх користувачів.
- **Розділення вертикально-інтегрованих компаній.** Для уникнення будь-якої дискримінації та уможливлення вільного доступу діяльність таких компаній з транспортування та розподілу має бути юридично та функціонально відокремлена від інших видів діяльності (видобування та постачання). У т.ч. відокремлення стосується процедур прийняття рішень та бухгалтерської звітності, але не права власності.
- **Захист споживачів.** Директива визначає спільний перелік стандартів із забезпечення високого рівня захисту споживача, зокрема право на зміну постачальника, прозорі умови контрактів, загальне інформування, механізми вирішення спорів тощо, а також визначає належний рівень захисту особливо вразливих категорій споживачів (напр., з метою уникнення відключень).
- **Обмін інформацією.** Системні оператори зобов'язані надавати іншим операторам інформацію, необхідну для безпечного та ефективного функціонування пов'язаних систем транспортування/збуту.

Відповідно до Протоколу, імплементація Директиви мала відбутись до 1 січня 2012 року. При цьому, зобов'язання України щодо лібералізації ринку є покроковим, відповідно до набуття статусу кваліфікованих споживачів:

- з 1 січня 2012 року — усіма споживачами, які здійснюють споживання не для побутових цілей;
- з 1 січня 2015 року — усіма без винятку споживачами.

Прийнятий 8 липня 2010 року Закон «Про засади функціонування ринку природного газу» наближає Україну до правил, за якими працює європейський ринок газу. Закон містить більшість вимог, зафіксованих у Брюссельській декларації, яку Україна та ЄС схвалили у березні 2009 року. Він також відповідає основним засадам, на яких побудована Директива 2003/55/ЄС, попри окремі невідповідності та винятки¹.

Наприкінці 2010 року Україну відвідала низка спеціальних місій Секретаріату Енергетичного Співтовариства, які аналізували правове регулювання газового ринку. У результаті для кожної з газових асquis були розроблені плани дій та моніторингові таблиці, а у березні 2011 року — «дорожні карти». Останні документи містять детальні, постатейні рекомендації із внесення змін до законодавства України, в т.ч. Закону «Про засади функціонування ринку природного газу» з метою приведення його положень у повну відповідність з Директивою 2003/55/ЄС.

Станом на січень 2012 року, **зареєстровані у парламенті законопроекти не мають до такої адаптації жодного стосунку**. Законопроект № 9155 від 15 вересня 2011 року, (автор — депутат фракції «БЮТ-Б» Сергій Пашинський), зобов'язує газодобувні підприємства, частка держави в яких становить 50% і більше, щомісячно продавати уповноваженому урядом суб'єкту весь товарний природний газ для формування ресурсу, що використовується для потреб населення, забороняє реалізу-

¹ Детальний аналіз відповідності Директиві 2003/55/ЄС див. у публікації «Діксі Груп» «Закон про ринок газу в Україні: чи відповідає він європейським правилам» // Українська енергетика UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/1662>).

увати видобутий такими компаніями газ на експорт, та зобов'язує реалізовувати його виключно для потреб населення і житлово-комунального комплексу. Більш того, опозиційний депутат пропонує обмежити рентабельність підприємств до 15%. Урядовий законопроект № 9364 від 31 жовтня 2011 року деталізує порядок проведення розрахунків за природний газ через поточні банківські рахунки із спеціальним режимом використання, щоб унеможливити відволікання коштів на інші цілі та для своєчасної оплати НАК «Нафтогаз України» рахунків за імпортований природний газ.

У березні 2011 року Міністерство енергетики, у розвиток Закону «Про ринок природного газу», затвердило **План діяльності з підготовки регуляторних актів** на 2011 рік (Наказ № 19 від 16.03.2011). Згідно з документом, минулого року планувалась робота над такими документами:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення та використання страхового запасу природного газу»
- Наказ Міненерговугілля «Про затвердження Порядку розроблення та погодження прогнозного річного балансу надходження та розподілу природного газу в Україні, планового (розрахункового) балансу надходження та розподілу природного газу та формування планового розподілу постачання природного газу споживачам»
- Наказ Міненерговугілля «Про затвердження Правил розробки родовищ нафти і газу».

Згідно з Наказом Міненерговугілля № 907 від 30.12.2011 План доповнився Проектом постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки і затвердження інвестиційних проектів (програм) щодо розробки родовищ нафти і газу».

Станом на січень 2012 року проекти документів та їх доопрацьовані версії були оприлюднені у встановленому законом порядку на веб-сайті Міненерговугілля, проте жоден з них не був затверджений.

Відповідно до Плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, відповідальними за **приведення нормативно-правової бази щодо внутрішнього ринку природного газу відповідно до вимог Директиви 2003/55/ЄС** були НКРЕ, Міненерговугілля, НАК «Нафтогаз України». За даними Секретаріату Енергетичного Співтовариства, це означає імплементацію не менш ніж 38 нормативно-правових актів вторинного законодавства. У 2011 році НКРЕ були прийняті більше 16 Постанов, зокрема в частині затвердження ліцензійних умов, порядків, типових договорів, захисту споживачів (повний список див. наприкінці документа). Ще частина проектів Постанов перебувають на стадії розробки. Планом з підготовки проектів регуляторних актів на 2012 рік передбачено принаймні 6 таких документів.

Одним із механізмів прийняття законодавства відповідно до вимог Директиви 2003/55/ЄС була робота **проекту Твіннінг «Посилення регуляторної та юридичної спроможності НКРЕ щодо регулювання газового сектору»**. 14 вересня 2011 року відбулось закриття проекту, його результатами стала оцінка законодавства газового сектору щодо його відповідності асquis communautaire, підготовка проектів методології стимулюючого регулювання газорозподільних компаній, моніторингу та регулювання якості послуг з постачання газу, розробка проекту Річного Звіту з моніторингу відповідно до положень ст. 25 Директиви 2003/55/ЄС. 23 вересня стартував новий проект Твіннінг, який має сприяти НКРЕ у розробці вторинного законодавства для виконання зобов'язань України в рамках Енергетичного Співтовариства. Станом на січень 2012 року, в межах проекту розробляються проекти постанов НКРЕ «Про визначення ступеня кваліфікації споживачів» (схвалено на засіданні Комісії 19 січня), «Про затвердження методології розрахунку плати за приєднання об'єктів з газопостачання до газових мереж», а також проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення гарантованих постачальників».

У листопаді Кабінет Міністрів вніс до Верховної Ради законопроект № 9429 **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України**

з метою забезпечення реформування нафтогазового комплексу». Проект дає право уряду реорганізувати державні підприємства, дочірні підприємства підприємства НАК «Нафтогаз України», що займаються транспортуванням магістральними та/або розподільними трубопроводами та зберіганням у підземних газосховищах, та самого «Нафтогазу» за рішенням КМУ. Хоча в пояснювальній записці до законопроекту аргументом його схвалення є виконання умов Енергетичного Співтовариства, нові повноваження Кабінету Міністрів не відповідають вимогам жодної з Директив. Головне науково-експертне управління ВРУ рекомендувало повернути законопроект на доопрацювання.

Також у листопаді найбільший постачальник газу, компанія **«Газ України» заявила про свою ліквідацію шляхом розділення і приєднання до НАК «Нафтогазу України»** і її дочірнього підприємства «Будівельник». Зміна гравців на внутрішньому ринку газу також є елементом процесу реструктуризації НАК «Нафтогаз України» відповідно до вимог європейського законодавства. Станом на січень 2012 року процес ліквідації триває.

Висновок

Завданням України в цій частині зобов'язань є розвиток законодавства про ринок газу, в т.ч. серйозні зміни та доповнення до вже прийнятого Закону для повної його відповідності європейським вимогам. Певного прогресу досягнуто НКРЕ в розробці та впровадженні вторинного законодавства. Попри публічно оголошені плани провести реструктуризацію НАК «Нафтогаз України» до кінця 2011 року, цього так і не відбулось. Замість розробляти і запроваджувати законодавство, яке безпосередньо стосується вимог Європейського Союзу, уряд зосередився на завданні збільшити власні повноваження щодо управління ринком. Реформи в газовій сфері залишаються найбільш закритими для незалежної оцінки та аналізу з боку громадськості.

Михайло ГОНЧАР,
директор енергетичних програм, Центр «Номос»

Весь успіх імплементації директив у газовій сфері звівся до випуску Кабінетом Міністрів України Розпорядження від 3 серпня 2011 р. № 733-р. «Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства», де передбачено низку заходів.

Результати реалізації цих заходів — невідомі, однак можна відзначити явно імітаційний характер їх виконання. Опція імітації яскраво ілюструється на прикладі НКРЕ, яка мала прийняти на виконання пункту 15 частини третьої статті 4 Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» (відповідник Директиви 2003/55/ЕС), Постанову «Про затвердження Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України». Відповідний проект був розроблений та оприлюднений для громадського обговорення 24 березня 2011 року. Однак, подальше просування проекту документу було загальмовано, а 6 жовтня його було повторно оприлюднено для зауважень та пропозицій на сайті НКРЕ.

Наскільки відомо, нічого не було прийнято із законів на рівні Верховної Ради. Віддалив від Енергетичного Співтовариства намір перегляду статусу України в Договорі про Енергетичне Співтовариство під тиском Росії в ході переговорів по газу у грудні 2011-го.

У 2011 році зберігся існуючий статус-кво «нічого-нероблення». Прикладом є пункт з офіційної «Інформації щодо виконання у 2011 році положень Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва в енергетичній галузі» від 16 грудня 2011 р.: «З метою виконання зобов'язань, пов'язаних із членством України в Енергетичному Співтоваристві Міненерговугілля розроблено план заходів із забезпечення виконання Україною зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Зазначений План заходів затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України (від 3 серпня 2011 року № 733-р). Станом на сьогодні Міненерговугілля, **причетні** ЦОВВ та організації здійснюють заходи щодо його виконання.» Таке

формулювання є відображенням того, що реально нічого не здійснюється.

За виконання зобов'язань уряду можна поставити не більше «двійки» за п'ятибальною шкалою. Домашнє завдання на 2012 рік відоме — усе невиконане в 2011 році. Орієнтир — Розпорядження Кабміну від 3 серпня 2011 року.

РЕГЛАМЕНТ 1775/2005

РЕГЛАМЕНТ ПРО УМОВИ ДОСТУПУ ДО СИСТЕМ ТРАНСПОРТУВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ВСТАНОВЛЮЄ БІЛЬШ ДЕТАЛЬНІ ПРАВИЛА ДОСТУПУ ДО МЕРЕЖ ПЕРЕДАЧІ ПРИРОДНОГО ГАЗУ — ТАРИФНІ ПРИНЦИПИ, ПОСЛУГИ ДОСТУПУ ТРЕТІХ СТОРІН, ВИМОГИ ДО ПРОЗОРОСТІ, ПРАВИЛА БАЛАНСУВАННЯ ТА ШТРАФИ ЗА ДИСБАЛАНС, ПРИНЦИПИ РОЗПОДІЛУ ПРОПУСКНОЇ СПРОМОЖНОСТІ І УПРАВЛІННЯ ПЕРЕВАНТАЖЕННЯМИ (В Т.Ч. НА ВТОРИННОМУ РИНКУ ТОРГІВЛІ ПОТУЖНОСТЯМИ). ДОКУМЕНТ БУВ ВКЛЮЧЕНИЙ ДО ПЕРЕЛІКУ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ACQUIS COMMUNAUTAIRE В РАМКАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА РІШЕННЯМ МІНІСТЕРСЬКОЇ РАДИ 2007/06/МС-ЕМС ВІД 18 ГРУДНЯ 2007 РОКУ.

- **Прозорість та ринковість тарифів.** Тарифи або методи, що лежать в основі їх нарахування, повинні застосовуватися операторами систем транспортування на недискримінаційній основі, повинні затверджуватися регуляторами, бути прозорими та відображати фактично здійснені витрати. Тарифи і доступ до мереж повинні заохочувати ефективну торгівлю (в т.ч. транскордонну) та конкуренцію, і не повинні обмежувати ліквідність ринку.
- **Вільний доступ до мереж третіх сторін.** Оператори системи транспортування мають забезпечити надання послуг з доступу на недискримінаційній основі всім користувачам (в т.ч. третій стороні) на еквівалентних контрактних умовах. Допускається можливість надання доступу за отримання гарантій від користувача мережі щодо його кредитоспроможності, але вони не повинні становити будь-яких неналежних бар'єрів та бути пропорційними.
- **Справедливий розподіл потужностей.** Максимальна потужність у всіх необхідних точках має бути доступною для учасників ринку за умови збереження цілісності та ефективності системи. Споживачі мають право перепродати або здати в оренду власні невикористані потужності на вторинному ринку. Недискримінаційні, прозорі механізми управління потужностями закладені у випадку контрактного або фізичного перевантаження.
- **Прозорість.** Оператори систем транспортування зобов'язані публікувати: детальну інформацію щодо послуг та відповідних умов їх надання; технічні дані, необхідні користувачам мережі для отримання доступу; достатньо детальну інформацію про тарифи, методи їх нарахування та структуру; інформацію про технічні, законтрактовані та вільні потужності у всіх значимих точках (зокрема, точках входу і виходу) на постійній основі. Дані мають надаватися у стандартизованому та зручному вигляді.
- **Стабілізація роботи.** Правила балансування мають відображати реальні потреби системи транспортування. Якщо встановлюється плата за дисбаланс, вона повинна відображати цінну ситуацію та бути стимулом для користувачів мережі з урівноваження відбору і подачі газу. Такі штрафні санкції, які мають бути пропорційними, покликані запобігати перехресному субсидуванню між клієнтами та не повинні перешкоджати входу на ринок нових гравців. Для цього, оператори систем транспортування зобов'язані в режимі онлайн надавати своєчасну та достовірну інформацію про стан балансування користувачів.

Відповідно до Протоколу, імплементація Регламенту мала відбутись до 1 січня 2012 року.

Згідно з Планом заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, відповідальними за розробку правил доступу до системи транспортування природного газу визначено НКРЕ, Міненерговугілля, НАК «Нафтогаз України».

Відповідно до Плану заходів з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, мав бути підготовлений проект нормативно-правового акта про затвердження правил доступу до єдиної газотранспортної системи України. Відповідальними визначено НКРЕ спільно з Радою підприємців при Кабміні.

У березні 2011 року НКРЕ розробила **проект постанови «Про затвердження Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України»**. Відповідно до звіту НКРЕ за III квартал 2011 року, проект направлено на погодження до Міністерства енергетики та вугільної промисловості, Антимонопольного комітету, Державного комітету з питань регуляторної політики і підприємництва та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ. За словами голови НКРЕ С.Тітенка, порядок доступу планується затвердити до квітня 2012 року. За його словами, причина затримки — реорганізація регулятора. 19 січня 2012 року НКРЕ затвердила проект документу та розмістила його на сайті для обговорення громадськістю і зацікавленими сторонами.

У червні 2011 року Секретаріат Енергетичного Співтовариства розглянув **проект правил НКРЕ щодо реалізації права на доступ до мереж третіх сторін**. Згідно з Річним звітом Енергетичного Співтовариства про імплементацію acquis від 1 вересня 2011 року, ці правила далекі від тих, які вимагає Директива 2003/55/ЄЕС, і повинні бути істотно змінені. Належні підзаконні акти щодо процедур встановлення відносин між оператором ЄГТС України (як вертикально інтегрованої компанії) та операторами газових мереж (як її дочірніми компаніями) дозволить спростити складні оперативні процедури.

Висновок

Попри розроблений проект Порядку доступу до ЄГТС України, його прийняття та впровадження відкладені до середини 2012 року. Ймовірно, уряду та НКРЕ доведеться суттєво допрацювати документ для приведення його до повної відповідності вимогам відповідного Регламенту. Додатковим ускладненням політичного характеру є невизначена ситуація щодо майбутнього режиму управління ГТС України в рамках запланованого міжнародного консорціуму.

ДИРЕКТИВА 2004/67/ЕС

ДИРЕКТИВА ПРО ЗАХОДИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОСТАЧАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТАКОЖ БУЛА ВКЛЮЧЕНА ДО ПЕРЕЛІКУ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ACQUIS COMMUNAUTAIRE В РАМКАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА РІШЕННЯМ МІНІСТЕРСЬКОЇ РАДИ 2007/06/МС-ЕНС ВІД 18 ГРУДНЯ 2007 РОКУ. ДОКУМЕНТ ВСТАНОВЛЮЄ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ БЕЗПЕКИ ПОСТАЧАННЯ, З ОСОБЛИВИМ АКЦЕНТОМ НА СПІЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ ЄС. ДИРЕКТИВА ВИМАГАЄ ВИЗНАЧИТИ ЗАГАЛЬНУ, ПРОЗОРУ І НЕДИСКРИМІНАЦІЙНУ ПОЛІТИКУ ІЗ БЕЗПЕКИ ПОСТАЧАННЯ, СУМІСНУ З ВИМОГАМИ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ, А ТАКОЖ ВИЗНАЧИТИ РОЛІ ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ РИНКУ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ НЕОБХІДНИХ ПРОЦЕДУР.

- **Внутрішні безпекові стандарти.** Держава має визначити ролі та обов'язки різних учасників ринку газу, і прописати мінімальні стандарти безпеки постачання газу, яких повинні дотримуватися гравці ринку. Ці стандарти повинні бути опубліковані та запроваджені у недискримінаційний і прозорий спосіб.
- **Дворівнева система реагування.** На першому рівні держава повинна підготувати і за необхідності оновлювати план надзвичайних заходів на національному рівні. У Директиві представлено мінімальний список інструментів безпеки газопостачання, в т.ч. використання сховищ, сполучних трубопроводів, ринкових механізмів тощо. Якщо заходів, здійснюваних на національному рівні, недостатньо для подолання наслідків збою у постачанні, на допомогу приходить Європейська Комісія, яка може надати рекомендації щодо подальших заходів або представити свої пропозиції щодо подальших дій Раді ЄС.
- **Система контролю.** Країни-члени ЄС мають звітувати про власні дії відповідно до Директиви, наявні потужності сховищ, заходи із заохочення інвестицій у розвідку та видобуток, зберігання, транспортування газу та будівництво LNG-терміналів. Єврокомісія займається моніторингом довгострокових контрактів з третіми країнами, рівнів споживання та відбору газу, взаємопов'язаності національних газових систем, відповідності майбутньої пропозиції газу прогнозованому попиту.
- **Інституціоналізація.** З метою сприяння координації щодо безпеки постачання створена Газова координаційна група, яка складається з представників Єврокомісії, держав-членів ЄС, представницьких органів відповідної галузі та споживачів, інших зацікавлених сторін. Група розглядає ситуацію і за необхідності сприяє в координації національних заходів.
- **Захист вразливих споживачів.** Держава повинна забезпечити належний рівень захисту поставок газу для домогосподарств, принамі у випадку низьких температур і високого попиту на газ. Це коло може бути розширене на малий та середній бізнес або інших споживачів, які не можуть перейти з газу на інші джерела енергії.

УКРАЇНА

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ
(НКРЕ)

вул. Смоленська, 19, м. Київ, 03680, тел./факс: (044) 277-30-47, тел. 454-48-27
e-mail: box@ncre.gov.ua, веб-сайт: www.ncre.gov.ua

18. 01. 2012 № 245/14/47-12
на №

Відповідно до Протоколу, ця Директива мала бути імплементована до 1 січня 2012 року.

Вимоги Директиви, відповідно до Плану заходів з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, повинні бути імплементованими через **зміни до Закону «Про засади функціонування ринку природного газу»**. Відповідальними за розробку проекту Закону визначено Міненерговугілля та НКРЕ. Станом на січень 2012 року такого законопроекту на розгляді у Верховній Раді немає.

У липні український уряд оголосив **перший етап модернізації ГТС**, зокрема початок реконструкції магістрального газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород. Цього ж місяця українська сторона підписала з ЄБРР та Європейським інвестиційним банком **документи про наміри** щодо надання фінансування на модернізацію ГТС. Разом із тим, з боку ЄБРР умовою виділення коштів є завершення реформування НАК «Нафтогаз України».

29 вересня в Києві пройшла міжнародна конференція «Україна-ЄС: на шляху до єдиного енергетичного ринку», на якій компанія Mott MacDonald оприлюднила **проміжний звіт за проектом модернізації ГТС**. Відповідно до висновків компанії, вартість модернізації ГТС складає 3,2 млрд. дол.

Згідно з Планом заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, розробити **заходи із забезпечення безпеки постачання природного газу** мали НКРЕ, Міненерговугілля і НАК «Нафтогаз України». У грудні 2011 року уряд вніс до Верховної Ради **проект Закону щодо посилення відповідальності за втручання в роботу об'єктів трубопровідного транспорту (№ 9344)**. У січні 2012 року законопроект прийнято в першому читанні. Однак єдиного документу, де б містився комплекс заходів, спрямованих на посилення безпеки постачання газу, поки немає.

Висновок

Уряд почав втілювати конкретні заходи з модернізації української ГТС для посилення її безпеки. Разом із тим, залучення додаткової допомоги зовні, що необхідно для успішного продовження модернізації, на пряму залежить від реформ в інших напрямках енергетики. Також протягом 2011 року не було прийнято документів, які безпосередньо стосуються згаданої Директиви і містять її положення, що дозволяє говорити про відсутність прогресу в цьому напрямі.

У зв'язку із Вашим запитом на інформацію від 11.01.2011 щодо питань реалізації Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» (далі – Закон) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі – НКРЕ), в межах компетенції, повідомляє наступне.

Щодо питання першого.

З метою імплементції положень Директиви Європейського Парламенту та Ради 2003/55/ЄС від 26 червня 2003 року про загальні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 98/30/ЄС, що передбачено статтею 2 Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, 8 липня 2010 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2467-VI «Про засади функціонування ринку природного газу» (далі - Закон).

Цей Закон відповідає вищезгаданій Директиві та визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку природного газу, в якому передбачається, що діяльність суб'єктів ринку природного газу провадиться на принципах вільного вибору постачальників природного газу, вільної торгівлі природним газом, забезпечення рівних можливостей для доступу до Єдиної газотранспортної системи України та підземних сховищ газу, в тому числі новозбудованих газопроводів, рівності прав на купівлю-продаж природного газу та провадження зовнішньоекономічної діяльності, добросовісної конкуренції між учасниками ринку природного газу в умовах рівних прав та можливостей, додержання національних стандартів, норм і правил усіма суб'єктами ринку природного газу, діяльність яких пов'язана з управлінням системами та видобутком, транспортуванням, розподілом, зберіганням, постачанням і споживанням природного газу, забезпечення захисту прав та інтересів споживачів природного газу, захисту навколишнього природного середовища та раціонального використання енергоресурсів.

Прийняття Закону, Плану організації підготовки проектів актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону, схваленого на засіданні Кабінету Міністрів України 18 серпня 2010 року (протокол № 41), а також набуття Україною

повноправного членства в Енергетичному Співтоваристві обумовлюють необхідність розробки в найкоротший термін низки документів вторинного законодавства.

За результатами спільної роботи, проведеної НКРЕ та відповідними органами державної влади, щодо підготовки проектів нормативно-правових актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону, можна стверджувати, що значна кількість передбачених Планом актів уже прийнята або буде прийнята найближчим часом, оскільки перебуває на фінальних стадіях погодження з міністерствами та відомствами.

Згідно вимог Плану у 2011 році НКРЕ було прийнято наступні нормативно-правові акти:

1. На виконання пункту 3 частини третьої статті 4 Закону в частині затвердження ліцензійних умов провадження певних видів господарської діяльності на ринку природного газу було прийнято постанови НКРЕ:

від 31.03.2011 № 550 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 13.01.2010 № 8», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2011 р. за № 502/19240;

від 31.03.2011 № 551 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 13.01.2010 № 9», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2011 р. за № 503/19241;

від 31.03.2011 № 552 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 13.01.2010 № 10», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2011 р. за № 504/19242;

від 31.03.2011 № 553 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 13.01.2010 № 11», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2011 р. за № 505/19243;

від 31.03.2011 № 554 «Про внесення змін до постанови НКРЕ від 13.01.2010 № 12», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2011 р. за № 506/19244.

2. На виконання пункту 11 частини третьої статті 4 Закону в частині затвердження порядків було прийнято постанови НКРЕ:

від 10.02.2011 № 222 «Про внесення змін до Порядку формування, розрахунку та затвердження цін на природний газ (у тому числі нафтовий (попутний) газ) для суб'єктів господарювання, що здійснюють його видобуток»;

від 31.03.2011 № 466 «Про затвердження Порядку встановлення роздрібних цін на природний газ для населення», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 27 травня 2011 р. за № 637/19375;

від 28.07.2011 № 1384 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з транспортування, розподілу, постачання, закачування, зберігання та відбору природного газу»;

від 19.05.2011 № 881 «Про затвердження Порядку контролю за додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку природного газу», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 22 липня 2011 р. за № 910/19648;

від 28.11.2011 № 2255 «Про затвердження Порядку формування інвестиційних програм газопостачальних, газорозподільних, газотранспортних та газозберігаючих підприємств», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 22 грудня 2011 р. за № 1502/20240.

3. На виконання пункту 15 частини третьої статті 4 Закону в частині затвердження типових договорів було прийнято постанови НКРЕ:

від 10.02.2011 № 212 «Про затвердження Типового договору на купівлю-продаж природного газу (між власниками та постачальниками природного газу)»;

від 31.03.2011 № 469 «Про затвердження Типового договору на розподіл природного газу»;

від 23.06.2011 № 1074 «Про затвердження Типового договору на зберігання (закачування, зберігання, відбір) природного газу»;

від 22.09.2011 № 1579 «Про затвердження Типового договору на транспортування природного газу магістральними трубопроводами», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 2011 р. за № 1154/19892;

від 22.09.2011 № 1580 «Про затвердження Типового договору на постачання природного газу за регульованим тарифом», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 2011 р. за № 1155/19893.

4. На виконання пункту 19 частини третьої статті 4 Закону було прийнято постанову НКРЕ «Про внесення змін до деяких постанов НКРЕ», якою внесено зміни до Порядків відшкодування збитків, завданих газопостачальному або газорозподільному підприємству внаслідок порушення споживачем природного газу Правил надання населенню послуг з газопостачання, а також споживачеві природного газу внаслідок порушення газопостачальним або газорозподільним підприємством Правил надання населенню послуг з газопостачання.

Крім того, НКРЕ розроблено проект постанови «Про затвердження Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України», який був погоджений із заінтересованими органами виконавчої влади, але у зв'язку із ліквідацією Національної комісії регулювання електроенергетики України (Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1057) та створенням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1059) зазначений проект потребує повторного застосування процедури погодження із заінтересованими органами виконавчої влади.

Також, на даний час на стадії розробки знаходиться проект постанови НКРЕ «Про затвердження Правил користування природним газом для юридичних осіб».

Проект постанови НКРЕ «Про затвердження Типового договору на прислання до газових мереж» розроблений НКРЕ, але може бути прийнятий лише після прийняття Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України.

Щодо питання другого.

З жовтня 2009 року по вересень 2011 року НКРЕ приймала участь в проекті Twinning «Посилення регуляторної та юридичної спроможності НКРЕ щодо регулювання газового сектору», в якому партнером НКРЕ був консорціум органів регулювання енергетики Італії (AEEG), Угорщини (HEO), Греції (RAE) та Румунії (ANRE).

Мета Проекту – сприяння інституційному зміцненню НКРЕ, довгостроковому розвитку і впровадженню найкращої міжнародної практики регулювання газового сектору, з урахуванням досвіду розвитку внутрішнього ринку газу Європейського Союзу.

В результаті реалізації вищезазначеного Проекту були досягнуті наступні результати:

- проведено порівняльний аналіз чинного законодавства України та Європейського Союзу щодо газового сектору та визначено, які положення законодавства України не відповідають *Acquis Communautaire* щодо внутрішнього енергетичного ринку ЄС;

- підготовлено пропозиції з наближення українського законодавства до законодавства ЄС, які частково були використані при розробці проекту Закону;

- розроблено проект методології розрахунку необхідного доходу для газорозподільних компаній України. Дана методологія є основною частиною тарифної методології на основі багаторічного стимулюючого регулювання, що покликана забезпечити стимули для підвищення ефективності роботи, якості надання послуг споживачам та забезпечення фінансової стабільності газорозподільних компаній. Завершення розробки тарифної методології – розробка двоставочної структури тарифів - здійснюється в рамках наступного проекту «Твінінг «Надання допомоги Національній комісії регулювання електроенергетики щодо забезпечення виконання газового законодавства у відповідності з положеннями Договору про заснування Енергетичного Співтовариства»;

- підготовлено пропозиції щодо запровадження моніторингу та регулювання якості послуг з газопостачання, пропозиції щодо схем соціального захисту вразливих категорій споживачів природного газу;

Керівництво та співробітники НКРЕ отримали технічні знання і навички щодо регулювання газового сектору, які дадуть змогу впровадити в газовому секторі України стимулююче регулювання тарифів, регулювання якості послуг та забезпечити захист вразливих категорій споживачів.

Результати, досягнуті в рамках реалізації Проекту, були високо оцінені як представниками української сторони, так і представниками ЄС.

23 вересня 2011 року в НКРЕ офіційно розпочався проект технічної допомоги Європейського Союзу «Твінінг «Надання допомоги Національній комісії регулювання електроенергетики щодо забезпечення виконання газового законодавства у відповідності з положеннями Договору про заснування Енергетичного Співтовариства».

За результатами роботи у першому кварталі проекту «Твінінг» НКРЕ було розроблено проект постанови НКРЕ «Про визначення ступеня кваліфікації споживачів», який наразі знаходиться на стадії погодження із заінтересованими органами виконавчої влади.

Крім того, в рамках проекту «Твінінг» розробляється проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення гарантованих постачальників» та проект постанови НКРЕ «Про затвердження методології розрахунку плати за приєднання об'єктів з газопостачання до газових мереж».

Теоретичні та практичні знання та навички, отримані фахівцями НКРЕ під час реалізації проектів «Твінінг», були також ефективно застосовані при підготовці проекту постанови НКРЕ «Про затвердження Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України» та проекту постанови НКРЕ «Про затвердження Правил користування природним газом для юридичних осіб».

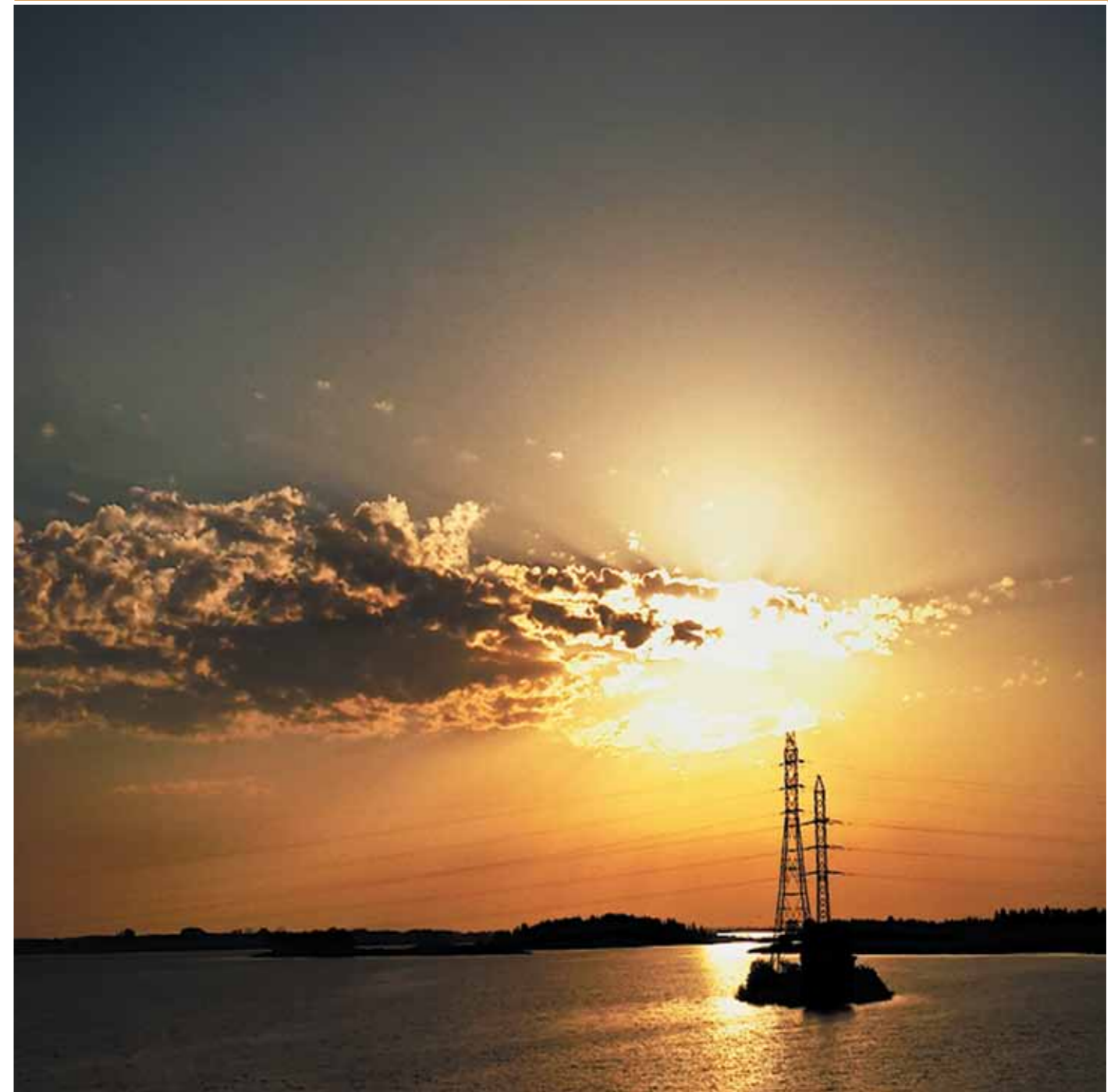
З повагою

Член Комісії

В. Меркушов

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА

ДИРЕКТИВА 2003/54/ЕС

ДИРЕКТИВА ПРО ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ВИМАГАЄ ОСОБЛИВОЇ УВАГИ УРЯДУ В ТРЬОХ СФЕРАХ: ВІЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО МЕРЕЖІ, ЧЕСНОЇ ТАРИФІКАЦІЇ ТА ВІДКРИТОСТІ РИНКУ.

- **Незалежний регулятор.** Регулятор має бути незалежний від інших учасників ринку, його діяльність не має контролюватись міністерствами, відомствами і компаніями галузі.
- **Рівний та гарантований доступ до мереж.** Одна і та сама компанія не може одночасно управляти генерацією електроенергії та її транспортуванням. Має бути прозоре та об'єктивне оцінювання процесу доступу до мережі. Тарифи на доступ до мереж мають бути прозорими, застосовуватись до всіх користувачів систем на недискримінаційній основі.
- **Конкуренція у постачанні електроенергії.** Повинна існувати конкуренція у постачанні електроенергії кінцевим споживачам, не можна допускати штучної зарегульованості постачання.
- **Моніторинг замість «ручного регулювання».** Уряд має фокусуватись більше на спостереженні — моніторингу та звітуванні — аніж на використанні ручного управління; має здійснюватись контроль балансу між попитом/постачанням та безперебійності постачання електроенергії.
- **Зрозуміле та прозоре формування тарифів.** Споживачі повинні мати можливість отримати інформацію про тарифи, яка повинна бути опублікована до введення їх в дію. Уряд має гарантувати постачання електроенергії за прийнятними, легко і чітко порівнюваними, прозорими цінами.
- **Інформація про джерела електроенергії, виробленої постачальником.** Постачальники електроенергії мають у своїх рахунках та рекламних матеріалах надавати споживачам інформацію про частку кожного джерела енергії в загальному складі палива, використаного постачальником за попередній рік, а також посилання на джерела, де розміщена інформація про вплив виробництва електроенергії на навколишнє середовище.
- **Безпека постачання.** Уряд може наділити підприємства, що працюють в сфері електроенергетики, зобов'язаннями з надання послуг, що стосуються безпеки. Такі зобов'язання мають бути чітко визначеними, які можна легко перевірити. Про охорону довкілля в кожному регіоні дбає оператор системи розподілу електроенергії.
- **Публічне звітування.** Електроенергетичні підприємства будь-якої юридичної форми і форми власності повинні публікувати свої щорічні звіти, або зберігати їх копії в головному офісі, відкриті для громадськості.
- **Захист споживача.** Споживачі мають мати право укласти контракт з підприємством з надання електроенергетичних послуг. У контракті мають бути вказані назва та адреса постачальника, послуги, що надаються, види технічного обслуговування, засоби отримання нової інформації щодо усіх тарифів та плати за технічне обслуговування, термін дії контракту, умови компенсації, якщо рівень якості послуг не відповідає контракту, спосіб врегулювання суперечок.

Відповідно до Протоколу, імплементація Директиви мала відбутись до 1 січня 2012 року.

Умовою виконання цієї Директиви мало бути прийняття нового Закону «Про засади функціонування ринку електричної енергії в Україні». Останнім терміном розробки, відповідно до Плану заходів з виконання програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС є **грудень 2011 року**, відповідальні — Міністерство енергетики та вугільної промисловості та НКРЕ.

Проект Закону «Про засади функціонування ринку електричної енергії» існує з 2009 року. У 2011 році він мав бути доопрацьований, відповідальним за цей процес визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості. У звітах НКРЕ за III квартал 2011 року, а також у відповіді НКРЕ на інформаційний запит йшлося про участь представників Комісії у робочій групі з доопрацювання проекту закону, яка працює з травня 2011 року. Однак жодної інформації про стан розробки документу від Міненерговугілля в установлені законодавством терміни не надійшло.

Також, відповідно до звіту НКРЕ, вимоги Директиви в частині незалежності органу регулювання від інтересів енергетичної галузі та політичного впливу, повноважень регулятора у застосуванні санкцій враховано в пропозиціях до останньої редакції **проекту Закону «Про державне регулювання енергетики України»** (реєстр. № 0889), який сьогодні перебуває на розгляді в парламенті.

Частково виконанням Директиви є розроблений НКРЕ проект постанови «**Про затвердження Методики формування необхідного доходу ліцензіатів з передачі електричної енергії місцевими електромережами та тарифу на постачання електроенергії**», схвалений НКРЕ 28 липня 2011 року. Постанова вступить в силу протягом трьох місяців після внесення змін до Закону України «Про природні монополії».

17 лютого 2011 року НКРЕ прийняла низку **постанов щодо форм звітності про показники надійності електропостачання та комерційної якості надання послуг**, які створюють можливість для кращого постачання електричної енергії споживачам, що частково також є виконанням згаданої Директиви.

Висновок

Розробка і прийняття нормативно-правових актів, в основному з боку НКРЕ, протягом року враховує елементи Директиви 2003/54/ЕС. Однак такі зміни є фрагментарними, з них складно оцінити системність реформ внутрішнього ринку електроенергії. Окрім цього, проект Закону, який, згідно з рішенням Кабінету Міністрів, повинен містити всі вимоги Директиви, досі має публічно невизначений статус. Усе це дозволяє говорити лише про часткову імплементацію елементів Директиви протягом 2011 року.

Борис ДОДОНОВ,

старший економіст, Аналітичний центр «Бюро економічних і соціальних технологій»

Приєднання України до Енергетичного Співтовариства в 2011 році відкриває для розвитку сектору електроенергетики нові перспективи. Поруч із тим, виникають також ризики, пов'язані з виконанням Україною взятих при вступі до Співтовариства зобов'язань. У 2011 році спостерігалось помітне відставання від запланованого темпу реформ у секторі. Вже зараз можна говорити про неможливість виконання у встановлений термін всіх зобов'язань України перед Енергетичним Співтовариством і необхідність діалогу зі Співтовариством щодо пролонгації термінів їх впровадження.

Найбільший прогрес у секторі електроенергетики можна простежити в інтеграції енергосистеми України до Європейського електроенергетичного ринку, розблокуванні процесів приватизації в секторі та у розвитку відновлювальної електроенергетики.

- Експорт електроенергії до Енергетичного Співтовариства (країн ЄС та Молдови) у 2011 р. зріс більш ніж втричі порівняно з 2010 р. Компанія «ДТЕК», яка виграла конкурси на експорт електроенергії в 2011 та 2012 рр., підписала додаткові контракти з постачання електроенергії у 2012

р. з EDF Trading (Франція) та CEZ Slovensko (Чехія). Отже, можна очікувати подальшого зростання експорту електроенергії з України до Енергетичного Співтовариства. Головною перепорою для прямого постачання Україною електроенергії є неінтегрована Україною з континентальною європейською енергосистемою (ENTSO-E).

- Прийняті в 2009 р. зміни до Закону України «Про електроенергію» щодо встановлення «зелених тарифів» та обов'язкової закупівлі оптовими постачальниками електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, надали потужний стимул для розвитку вітрової та сонячної електроенергетики. Разом із тим, запланований перехід від моделі оптового ринку електроенергії до моделі двосторонніх контрактів потребуватиме законодавчого врегулювання питання закупівлі електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії.

- Приватизація трьох енергогенеруючих компаній у 2011-2012 рр. (Західенерго, Київенерго та Дніпроенерго) сприятливо вплине на залучення конче необхідних інвестицій у сектор з метою його реструктуризації відповідно до вимог Енергетично-

го Співтовариства. За оцінкою директора найбільшого приватного вертикально-інтегрованого холдингу «ДТЕК» Максима Тимченка, виконання Директиви 2011/80/ЕС, про яку йдеться нижче, потребуватиме \$3 млрд. капіталовкладень лише в три ТЕС, що входять до складу «Східенерго».

Виконання «Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки» має забезпечити подальше реформування внутрішнього ринку електроенергії відповідно до вимог Енергетичного Співтовариства, інтеграції об'єднаної енергетичної системи України до європейської електричної мережі відповідно до вимог ENTSO-E, врегулювання умов доступу до мереж транскордонної передачі електроенергії (виконання Директиви 2003/54/ЕС та Рішення Європейської Комісії 2006/770/ЕС).

На сьогодні найбільш проблемним бачиться виконання Директиви 2001/80/ЕС стосовно встановлення граничного рівня викидів певних забруднювачів до атмосфери великими спалювальними установками. Передбачений у Договорі про приєднання України до Енергетичного

Співтовариства термін її виконання до 2018 року є нереальним. Вартість необхідних капіталовкладень не відповідає фінансовим можливостям української електроенергетики. Нереальність встановленого терміну виконання Директиви сьогодні усвідомлюють обидві сторони. Найбільш ефективним рішенням на сьогоднішній день є пролонгація терміну виконання Директиви. Енергетичне Співтовариство не має заперечувати проти такого вирішення проблеми за умови жорсткого дотримання Україною нових термінів її впровадження.

Підсумовуючи сказане вище, можна зробити наступні висновки:

- Вступ України до Енергетичного Співтовариства не став каталізатором реформування сектора електроенергетики. Найбільшого успіху було досягнуто в збільшенні постачання електроенергії до Енергетичного Співтовариства.
- Введення «зелених тарифів» сприяло збільшенню частки генерації електроенергії з відновлюваних джерел.
- Приватизація електроенергетики є необхідною умовою для залучення інвестицій,

необхідних для виконання зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством.

- У 2012 р. можна очікувати посилення інтеграції об'єднаної енергетичної системи України до центральної європейської електричної мережі відповідно до вимог ENTSO-E.
- Виконання Директиви 2001/80/ЕС у встановлений термін є технічно неможливим. Україні вже зараз необхідно розпочати діалог з Енергетичним Співтовариством щодо пролонгації виконання своїх зобов'язань відповідно до цієї Директиви.

РЕГЛАМЕНТ 1228/2003

РЕГУЛЮЄ УМОВИ ДОСТУПУ ДО МЕРЕЖИ ТРАНСКОРДОННОЇ ПЕРЕДАЧІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ. РІШЕННЯМ КОМІСІЇ 2006/770/ЄС ВНОСЕНО ЗМІНИ ДО ДОДАТКА РЕГЛАМЕНТУ.

- **Компенсація втрат.** Операторам систем передачі електроенергії мають бути компенсовані витрати, понесені в результаті здійснення транскордонних потоків електроенергії в своїх мережах.
- **Прозорі тарифи.** Тарифи на доступ до мереж мають бути недискримінаційними і прозорими, враховувати платежі та втрати від компенсації операторам систем передачі електроенергії.
- **Справедливі рішення.** У випадку перевантаження мережі, розподіл транскордонних потужностей має базуватись на недискримінаційних та ринкових рішеннях.
- **Уніфікація стандартів.** Стандарти безпеки, експлуатації та планування, які використовуються національними операторами системи передачі, мають бути узгоджені між собою.
- **Публічність.** Необхідна публікація останніх даних щодо учасників ринку, для уникнення асиметрії в поширенні інформації.
- **Система покарань.** Національні уряди повинні розробити правила щодо санкцій, які будуть застосовані у випадку порушення регулювання.

Відповідно до Протоколу, Регламент та Рішення Комісії мали бути імplementовані до 1 січня 2012 року.

Відповідно до Плану заходів з виконання програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, для цього **необхідно внести зміни до Закону «Про електроенергетику»**. Зміни мали стосуватись визначення керівних принципів роботи мережі під час її з'єднання з мережами інших держав, правил регулювання функціонування нових вузлів мережі транскордонної передачі електроенергії, порядку надання інформації про потужності міждержавних електричних мереж, основних принципів управління процесом передачі електроенергії транскордонними мережами, а також забез-

печення надійного постачання електроенергії споживачам та інвестування в інфраструктуру. Відповідальним за розробку документу визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості.

У відповіді Міністерства економічного розвитку і торгівлі на інформаційний запит йшлося про те, що протягом 2011 року Міністерство енергетики розробило проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику», до якого Міністерство економічного розвитку надало свої зауваження. Жодної інформації про стан розробки документу від Міністерства енергетики та вугільної промисловості у встановлені законодавством терміни не надійшло.

Відповідно до Плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, до січня 2012 року мали бути розроблені **правила доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії**. Відповідальним за розробку документу визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості. У публічних звітах відомства інформації про розроблені правила немає, відповіді на інформаційний запит у встановлені законом терміни не надійшло.

Разом із тим, НЕК «Укренерго» запровадила **практику аукціонів за право доступу до міждержавних електромереж** України для експорту електроенергії. Протягом грудня 2011 — січня 2012 року аукціони виграла компанія «ДТЕК Пауер Трейд» та «Східенерго»; однак, грудневий аукціон супроводжувався конфліктом щодо недопущення до торгів Білоцерківської ТЕС, яка у відповідь подала до суду.

Серед формально не зафіксованих, але бажаних для України умов є також **інтеграція Об'єднаної енергетичної системи України з центральноєвропейською мережею відповідно до вимог ENTSO-E**. Згідно зі звітом Міністерства енергетики за 2011 рік, у цьому напрямку певна робота велась. Зокрема, відомство підготувало проект Концепції Державної цільової програми інтеграції ОЕС України до енергетичного об'єднання європейських держав, зараз цей документ проходить процедуру погодження з іншими міністерствами та відомствами. Також, для синхронного об'єднання української і молдовської енергосистем, протягом 2011 року узгоджено спільний аплікаційний пакет для отримання європейського гранту на дослідження умов синхронізації енергосистем. Згідно зі звітом Енергетичного Співтовариства від 1 вересня 2011 року, для реальної інтеграції електроенергетичних систем України та ЄС потрібно буде 7 років.

Висновок

Попри деякі ініціативи з наближення української практики до європейських стандартів, які сприяють нарощуванню експорту електроенергії та розвитку бізнесу між Україною та Європейським Союзом, системних змін, передбачених зобов'язаннями України перед Енергетичним Співтовариством, не запроваджено. Інформація про розробку чи прийняття згаданих нормативно-правових актів є недоступною. Відтак, складно говорити про успіхи в імplementації Регламенту та Рішення Комісії.

Віталій РАДЧЕНКО,
юрист юридичної фірми CMS Cameron McKenna

Володимир КОЛЬВАХ,
юрист юридичної фірми CMS Cameron McKenna

Ратифікація Верховною Радою Протоколу приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (далі — «ЕС») в грудні 2010 року, здавалось, засвідчила готовність України і надалі продовжувати курс реформ в енергетичному секторі, причому, з них деякі питання газового сектору напряду вже були закладені в Законі «Про засади функціонування ринку природного газу» (далі — «Закон»).

Однак, станом на сьогоднішній день, побачити результати конкретних заходів з виконання взятих перед ЕС зобов'язань України не видається можливим. Нам відомо лише про один публічно доступний нормативно-правовий акт з планом дій, який був прийнятий Урядом у вигляді Розпорядження 3 серпня 2011 року (№ 733-р). Зокрема, у строк до **1 січня 2012 року** цим передбачається:

- Привести нормативно-правову базу з питань загальних засад функціонування внутрішнього ринку природного газу у відповідність із вимогами газової Директиви другого енергетичного пакету ЄС (2003/55/ЄС) — в загальних рисах ці вимоги вже імplementовані в Законі, проте питання полягає в тому, коли саме почнеться дієве реформування ринку газу та його

монопольних суб'єктів, адже перший етап реформи газового ринку мав би початися уже з 1 січня 2012 року. Крім того, чинним законодавством недостатньо врегульовані питання якості послуг по забезпеченню газом споживачів, а також відповідальність за їх неякісне надання. До цих пір не прийнято закон про НКРЕ, який мав би забезпечити організаційну та фінансову незалежність регулятора.

- Визначити умови та розробити правила доступу до системи транспортування природного газу з урахуванням вимог Регламенту ЄС № 1775/2005 Європейського Парламенту та Ради від 28 вересня 2005 року — проект порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України було опубліковано 6 жовтня 2010 року Національною комісією регулювання електроенергетики (далі — «НКРЕ»), але остання цей порядок досі не прийняла.

- Розробити заходи із забезпечення безпеки постачання природного газу відповідно до вимог Директиви 2004/67/ЄС — наразі до Правил безпеки систем газопостачання України зміни не вносились від часу їх прийняття з 1997 року.

- Привести нормативно-правову базу з питань загальних

правил функціонування внутрішнього ринку електроенергії у відповідність з вимогами Директиви 2003/54/ЄС — лише деякі положення цієї Директиви можна вважати виконаними, адже чинним законодавством вже передбачено загальні механізми Директиви (наприклад: існування оператора системи передачі та диспетчерське управління ним генеруючими потужностями, юридична здатність регулюючих органів встановлювати недискримінаційні тарифи та принципи доступу тощо), проте деякі українські реалії не відповідають положенням Директиви, особливо в питаннях ринкової тарифної методології та доступу до мереж.

- Визначити умови та розробити правила доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії відповідно до рішення Європейської Комісії 2006/770/ЄС — такого документу в Україні на даний момент не існує, український «Порядок проведення аукціонів щодо доступу до пропускної спроможності міждержавних електричних мереж України для експорту електричної енергії» зачіпає лише один аспект Директиви (розподілення пропускної спроможності на внутрішньому ринку).

- Розробити заходи із забезпечення безпеки електро-

постачання та інвестування в інфраструктуру відповідно до вимог Директиви 2005/89/ЄС — на жаль, сучасні українські реалії не відповідають більшості з положень цієї Директиви. Директива передбачає наявність достатнього рівня інвестицій в розвиток інфраструктури для транспортування електроенергії. Важливими елементами забезпечення безпеки електропостачання є модернізація передавальних та розподільчих мереж; стимулювання енергоефективності, освоєння нових технологій, таких як технології управління попитом, технології відновлюваних джерел енергії; зняття адміністративних перешкод для капіталовкладень в інфраструктуру та генеруючі потужності, якими передусім є перехресне субсидування та відсутність стимулюючих методологій тарифоутворення.

- Розробити заходи та методологію щодо зменшення вмісту сірки у деяких видах рідкого палива відповідно до вимог Директиви 1999/32/ЄС — що мало б стосуватися мазуту та тяжких дистилатів, однак нам невідомо про будь-які успіхи в просуванні державних органів в цьому напрямку. Варто згадати, що перехід на стандарти Євро-4/Євро-5 для паль-

ного в кінці 2011 року ще один раз відклали на майбутнє.

- До **31 серпня 2011 року** була запланована підготовка плану заходів з імplementації: (i) Директиви 2001/77/ЄС щодо впровадження на внутрішньому ринку електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та (ii) підготувати план заходів з імplementації Директиви 2003/30/ЄС щодо впровадження використання біопалива чи інших видів палива з відновлюваних джерел енергії для транспорту.

Незважаючи на те, що чинний Закон України «Про електроенергетику» передбачає стимулювання виробництва електроенергії з відновлюваних джерел завдяки впровадженню пільгових «зелених тарифів», існує багато невідповідностей між українським законом та європейською Директивою. Серед найбільш гострих — звужений обсяг визначення «біомаси», яке в Україні стосується лише рослинних відходів, а в Європі — також тваринних, а також біофракції промислових та комунальних відходів, таким чином гарантуючи європейським енергетичним проектам, що використовують такі відходи, можливість отримання «зелених» тарифів. Варто також згадати, що проект Закону, який усував

цю прикру невідповідність, був ветований через сумнівні аргументи, надані радниками.

Щодо біопалива — то варто зазначити, що деякі (в основному податкові) преференції для підприємств цього сектору існують, однак справжнього розвитку цей сектор може досягти лише за його підтримки державою через введення обов'язкової вимоги щодо забезпечення відповідного відсотку біопалива в нафтопродуктах, про що, наразі, мова не йде.

Отже, нам здається, що в 2011 році державні органи незадовільно виконали поставлені перед ними завдання щодо приведення законодавства України у відповідність із вимогами програмних Директив Енергетичного Співтовариства. На нашу думку, зусилля державних органів у 2012 році мають бути звернені на прийняття бодай основних законодавчих актів для впровадження реформ нафтогазового та електроенергетичного секторів та відповідальних за їх виконання, тому що, на жаль, загальні, рамкові та програмні документи реальних результатів в Україні не створюють.

ДИРЕКТИВА 2005/89/ЕС

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ
УКРАЇНИ

01008, м. Київ, вул. М. Грушевського, 12/2,
тел. 253-93-94, 253-74-69, факс 226-31-81
www.me.gov.ua E-mail: meconomy@me.gov.ua

MINISTRY OF ECONOMIC
DEVELOPMENT AND TRADE
OF UKRAINE

01008, Kyiv, 12/2 M. Hrushevskogo str.,
tel. 253-93-94, 253-74-69, fax 226-31-81
www.me.gov.ua E-mail: meconomy@me.gov.ua

ДИРЕКТИВА СТОСУЄТЬСЯ ЗАХОДІВ ЩОДО БЕЗПЕКИ ІНВЕСТУВАННЯ ДО СИСТЕМИ ЕЛЕКТРО-ПОСТАЧАННЯ ТА ІНФРАСТРУКТУРИ. ДИРЕКТИВА ПОКЛИКАНА СТВОРИТИ РАМКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ З БЕЗПЕРЕБІЙНОСТІ ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ.

- **Публічність.** Уряди повинні публікувати інформацію про заходи, які вживаються для підтримки балансу між попитом і пропозицією в сфері виробництва електроенергії.
- **Залучення інвестицій.** Уряди мають стимулювати інвестиційний клімат, чітко визначити ролі та відповідальність компетентних органів, а також публікувати інформацію про всіх зацікавлених учасників ринку.
- **Справедливість.** Усі заходи уряду, спрямовані на безперебійне постачання, мають бути недискримінаційними і враховувати їх можливий вплив на ціну електроенергії для кінцевих споживачів.
- **Правила експлуатації мережі.** Уряди повинні забезпечити, щоб оператори системи передачі встановили мінімальні правила експлуатації та обов'язки щодо надійності роботи мережі; також уряд повинен вимагати від операторів системи передачі підтримувати належний рівень експлуатації мереж.
- **Прозорість звітування.** Звіт щодо експлуатації мереж має містити в собі наступні параметри: експлуатаційну надійність мережі, прогнозований баланс попиту і пропозиції на наступні 5 років, перспективи безперебійності постачання електроенергії на період 5-15 років, інвестиційні наміри протягом найближчих 5 років.

Відповідно до Протоколу, ця Директива мала бути імплементована до 1 січня 2012 року.

Відповідно до Плану заходів з виконання програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, вимоги Директиви, разом із вимогами Регламенту 1228/2003, мали бути враховані у змінах до Закону «Про електроенергетику». Враховуючи вже наведені вище факти щодо стану розробки даного закону, інформації про стан імплементації даної Директиви у публічному доступі немає.

У відповіді НКРЕ на інформаційний запит про стан імплементації Директиви зазначено, що

відповідальним за розробку заходів в рамках цього питання є Міністерство енергетики. Міністерство у визначені законом строки не надало жодної інформації про стан виконання даного зобов'язання.

Висновок

Враховуючи вищезазначене, а також відсутність в публічному просторі інформації про розроблені чи втілені Міністерством заходи, зобов'язання щодо цієї Директиви не можна вважати виконаними.

17.01.12 № 4602-08/1592-16
На № _____

Щодо розгляду запиту

Мінекономрозвитку розглянуло Ваш запит щодо надання інформації про стан розробки проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» відповідно до пункту 34 плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – план заходів), затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 № 790-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» і, в межах компетенції, повідомляє.

Відповідно до вищезгаданого пункту 34 плану заходів відповідальним виконавцем за підготовку проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» визначено Міненерговугілля.

Міненерговугілля розробило проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» (щодо забезпечення надійного (безперебійного) постачання електричної енергії споживачам та інвестування в інфраструктуру)». Мінекономрозвитку опрацювало зазначений проект Закону,

029732

УКРАЇНА

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ
(НКРЕ)

вул. Смоленська, 19, м. Київ, 03680, тел./факс:(044)277-30-47,тел. 454-48-27
e-mail: box@nerc.gov.ua, веб-сайт: www.nerc.gov.ua

18. 01. 2012 № 255/12/44-12
на № _____

На Ваш запит (вх. від 12.01.2012 №10/0/41-12) щодо надання інформації про стан підготовки проекту Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії в Україні», з урахуванням Плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 №790-р, повідомляємо наступне.

Проект Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії» було розроблено, у встановленому порядку оприлюднено на офіційному веб-сайті (http://www.nerc.gov.ua/document/81920/proekt_regul270.zip) та подано НКРЕ листом від 25.12.2009 № 8466/13/17-09 до Кабінету Міністрів України. 31 грудня 2009 року законопроект повернуто Кабінетом Міністрів України до НКРЕ з метою врегулювання розбіжностей та вироблення узгодженого рішення.

Відповідно до розпорядження КМУ від 17.08.2011 №790-р, відповідальним за розроблення проекту Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. Зважаючи на вищезазначене, відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації», Ваш запит направлено до Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, як належного розпорядника запитуваної інформації.

Щодо залучення НКРЕ до розробки вищезазначеного законопроекту повідомляємо, що представники Комісії входять до робочої групи з доопрацювання проекту Закону «Про засади функціонування ринку електричної енергії України», створеної наказом Міненерговугілля від 17.05.2011 №130.

Член Комісії

К. Теличко

Детловська В.П.
4544859

УКРАЇНА

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ
(НКРЕ)

вул. Смоленська, 19, м. Київ, 03680, тел./факс:(044)277-30-47,тел. 454-48-27
e-mail: box@nerc.gov.ua, веб-сайт: www.nerc.gov.ua

18. 01. 2012 № 256/12/44-12
на № _____

На Ваш запит від 12.01.2012 вх. № 9/0/41-12 щодо надання інформації про стан розробки заходів із забезпечення безпеки електропостачання та інвестування в інфраструктуру відповідно до вимог Директиви 2005/89/ЄС, враховуючи реалізацію Плану заходів стосовно виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 733-р, НКРЕ в межах компетенції повідомляє наступне.

Відповідно до пункту 6 вищезазначеного Плану заходів, затвердженого розпорядженням КМУ від 03.08.2011 № 733-р, відповідальним виконавцем за розробку заходів із забезпечення безпеки електропостачання та інвестування в інфраструктуру відповідно до вимог Директиви 2005/89/ЄС визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості України.

Враховуючи вищевикладене, та відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації», ваш запит надіслано до Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, як належного розпорядника запитуваної інформації.

Член Комісії

К. Теличко

Яцевюк О.
454-48-78

ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

ДИРЕКТИВА 2001/77/ЕЕС

ДИРЕКТИВА ПРО СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ, ВИРОБЛЕНОЇ З ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ, НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ.

- Мають бути сформовані національні цільові показники споживання електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел; при цьому, показники мають враховувати зобов'язання країни в рамках Кіотського протоколу.
- Уряд повинен гарантувати проходження енергії, виробленої з відновлюваних джерел, схеми гарантування не повинні давати вигоду від національних механізмів підтримки.
- Уряд зобов'язаний оцінити законодавчо-нормативні рамки щодо адміністративних процедур, які застосовуються до електростанцій з вироблення електричної енергії з відновлюваних джерел, з подальшим спрощенням і вдосконаленням взаємодії адміністративних органів та електростанцій.
- Дозволяється пріоритетний доступ до мереж електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. При цьому, оператори систем передачі та розподілу повинні опублікувати правила компенсації витрат на технічні пристосування, необхідні для інтеграції виробників енергії з відновлюваних джерел до мереж.

Відповідно до Протоколу, до 1 липня 2011 року український уряд мав затвердити План імплементації Директиви. У Плані заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства існує доручення розробити такий документ до 31 серпня 2011 року.

Згідно зі звітом Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, відомством підготовлено проект плану впровадження Директиви ще у I півріччі 2011 року. Відповідно до звіту Енергетичного Співтовариства, такий план був розроблений, однак в Україні його затвердження та оприлюднення не відбулось. Також у 2011 році Законом України 3486-IV були внесені зміни до Закону «Про електроенергетику» щодо гарантування зобов'язань держави у стимулюванні використання відновлюваних джерел енергії.

У 2011 році в Україні було запроваджено цілу низку амбітних проектів з виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, зокрема в сферах сонячної та вітрової енергетики. Разом із тим, невідповідним до європейського законодавства залишається т.зв. «правило місцевої

складової» — парламент відмінив це правило лише для об'єктів, будівництво яких розпочалося до 2012 року, сьогодні воно знову працює, що в ЄС вважається політикою протекціонізму. Врозразі із європейською практикою відбулося також ветовання Президентом закону, який розширював сферу застосування «зеленого тарифу» на електроенергію, вироблену з біогазу.

Висновок

Попри повільне запровадження в законодавстві України стандартів ЄС з відновлювальної енергетики, увага іноземних інвесторів та висока активність громадськості дозволяє не лише розвивати цей напрям через співпрацю з урядом, але і контролювати виконання ним роботи. З одного боку, наявна інформація про розроблений план реалізації Директиви, а з іншого — відсутність його в публічному просторі дозволяє стверджувати про часткове виконання зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством в цій сфері.

Андрій КОНЕЧЕНКОВ,
голова правління Української вітроенергетичної асоціації

Олена РИБАК,
директор Європейсько-українського енергетичного агентства

Позитивна новина

2011 рік увійде в історію вітроенергетики України як рік впровадження перших приватних проєктів комерційних ВЕС з використанням сучасних вітротурбін мегаватного класу. Водночас, серед проблем, які заважали поступу вітроенергетики цього року, — недосконалість законодавства, труднощі з оформленням земельних ділянок під будівництво станцій, відсутність єдиних вимог щодо етапів впровадження вітроенергетичних проєктів, політична нестабільність та відсутність держгарантій.

Головним каталізатором розвитку зеленої енергетики в Україні 2011 року був і залишається так званий «зелений» тариф на продаж електроенергії, отриманої з відновлюваних джерел.

Бар'єри

Головним бар'єром щодо сучасного прискореного розвитку вітроенергетичного сектору на сьогодні і головною розбіжністю політики ЄС та України є вимога стосовно «місцевої складової», яка передбачена Законом «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання викорис-

тання альтернативних джерел енергії». Саме ця вимога створює серйозний бар'єр для входження західних інвесторів в український ринок вітроенергетики. На даний момент в Україні не існує національного виробництва сучасних вітротурбін мегаватного класу, яке здатне задовольнити попит вітроенергетичного сектору, що розвивається, і, задовольнити вимоги діючого Закону. До того ж, наявність 30% місцевої складової можлива тільки за умови наявності в Україні низки діючих конкурентних підприємств, що виробляють сучасні турбіни мегаватного класу.

Іншим протиріччям між політикою України та ЄС в реалізації вітроенергетичних проєктів є відсутність чітких правил підготовки та реалізації вітроенергетичних проєктів з урахуванням європейських та світових стандартів. Сучасна вітроенергетика передбачає неухильне дотримання низки обов'язкових правил щодо реалізації вітроенергетичного проєкту, без виконання яких жодна міжнародна фінансова організація не стане вести перемовини щодо фінансування проєкту.

Недосконалість існуючої дозвільної системи, починаючи від видачі Технічних умов на

підключення ВЕС до електромережі, закінчуючи земельними питаннями, створює величезні бар'єри для проєктів, що впроваджуються в реальному часі, а не папері.

24 вересня 2010 року Україна приєдналася до Договору про заснування Енергетичного співтовариства і 1 лютого 2011 року стала повноправним членом Європейського енергетичного співтовариства (ЄЕС). Підписавши договір, Україна взяла на себе зобов'язання виконувати відповідне законодавство ЄС в цій сфері, розробити адекватну нормативно-правову базу та лібералізувати свій енергетичний ринок у відповідності із законодавством в рамках Договору. До 31 серпня 2011 року Україна мала затвердити плани реалізації **Директив 2001/77/ЄЕС і 2003/30/ЄС**. Директива 2001/77/ЄЕС стосується сприяння використанню електроенергії, виробленої за допомогою відновлюваних джерел енергії на внутрішньому ринку електроенергії, а Директива 2003/30/ЄС фокусується на сприянні використанню біопалива та інших альтернативних видів палива для транспорту. У серпні 2011 року Україна представила плани реалізації Директив 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС і має працювати над їх практичною реалізацією, а також розробити дорожню карту.

Загалом, це виглядає дуже позитивно і захоплює, оскільки фактичне підписання Договору про приєднання до

Енергетичного співтовариства стало гучною заявою уряду України щодо інтеграції в ЄС. Хоча, якщо зануритися у глибину питання, ситуація виявляється не такою простою і перспективною, як виглядає на перший погляд...

У процесі приєднання до ЄЕС, низка вітчизняних експертів прийшли до мовчазної згоди: ключовим мотивуючим фактором для України вступу в Енергетичне співтовариство була модернізація газотранспортної системи, таким чином роблячи крок вперед в нескінченній газовій війні «ЄС — Україна — Росія». Звичайно, Україна не могла ігнорувати другу ключову пріоритетну галузь Енергетичного Співтовариства — інтеграцію ринків електроенергії. Враховуючи стратегічний потенціал експорту електроенергії, для України було вкрай важливим показати готовність до інтеграції мереж, і, зокрема, постачання сусідам «чистої» електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії. Якимось чином, питання відновлювальної енергетики та енергоефективності у ході переговорного процесу «загубилися», а вже на початковій стадії стало очевидним, що навіть екологічні директиви Україна не зможе виконати в узгоджені терміни. Тепер, рік

по тому, ми все ще далеко позаду лібералізації ринку газу та електроенергії, а ще гірше, робимо дивні заяви про можливість «виходу» з ЄЕС, якщо позиція України в різних питаннях недостатньо узгоджується.

Але давайте повернемося до Директив 2001/77/ЄЕС і 2003/30/ЄС. Деякі положення Директиви 2001/77/ЄЕС в Україні здійснюється в рамках Закону України «Про електроенергетику». Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (колишнє НАЕР) відповідає за реалізацію державної політики в галузі відновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива в енергетичному балансі України. Сьогодні процес вдосконалення нормативно-правової бази у відповідності з директивами ЄС триває. Серед позитивних досягнень є проєкт Закону «Про ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів», який, серед іншого, передбачає правове регулювання відносин у сфері використання відновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива. Був також розроблений проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлюваних джерел енергії», який, нарешті, об'єднує визна-

чення ВДЕ у всіх діючих правових і нормативних актах України. Крім того, до кінця 2011 року НАЕР мало розробити Національний план дій з розвитку відновлюваних джерел енергії, який буде спрямовано на підготовку окремого списку заходів для сприяння збільшенню частки ВДЕ у структурі національного енергетичного балансу, але секретаріат Енергетичного Співтовариства досі чекає на документ. Серед інших проблем у сфері реалізації відновлювальної енергетики і енергоефективності в Україні є те, що НАЕР продовжує займати досить пасивну роль в Енергетичному Співтоваристві, особливо в плані роботи Цільових груп з відновлювальної енергетики та енергоефективності.

Україна є Україною, і на жаль, має проблеми у переході від законопроектів до прийнятих законів, із рамкового законодавства до повноцінного функціонування правової системи, від планів до дій... Ми все ще відчуваємо труднощі, зокрема, з відсутністю прозорої процедури отримання ліцензії на вироблення електроенергії (з альтернативних джерел енергії), вимогою «місцевої складової», яка суперечить не тільки Договору про Енергетичне Співтовариство, але і Угоді про СОТ. Більше того, дорожня карта для реалізації директив не була прийнята, що істотно ускладнює процес їх подальшого виконання. Невдача на переговорах із підписанням Угоди про Асоціацію на саміті Україна —

ЄС в грудні 2011 року мала досить негативний вплив на статус України в ЄЕС і навіть поставила під загрозу її майбутнє членство. Нарешті, такі «традиційні» українські чинники, як несприятливий інвестиційний клімат, нестабільна політична ситуація в країні і нездатність політиків дотримуватися зобов'язань не допомагають ситуації...

Тепер давайте коротко розглянемо Директиву 2003/30/ЄС, де ситуація не краща і щодо якої розроблено ще більше законопроектів, які вже кілька років мандрують між урядовими установами. У травні 2011 року Верховна Рада прийняла в першому читанні проект Закону України «Про розвиток виробництва та споживання біологічних видів палива». Незважаючи на вкрай необхідні цілі споживання біопалива в транспортній галузі, він так ніколи і не пройшов стадію першого читання. Навіть Енергетична стратегія України до 2030 року не встановлює якісні цілі щодо мінімальної частки біопалива в споживанні моторного палива, хоча це повинно було враховуватися урядом під час нинішнього процесу поновлення Енергетичної стратегії.

Незначний позитивний крок було зроблено 18 травня 2011 року, коли Кабінет Міністрів України прийняв Постанову про порядок ввезення на митну територію України техніки, устаткування, технічних та транспортних засобів, що використовуються для розвит-

ку виробництва та споживання біологічних видів палива. Також планується, що держава забезпечуватиме розвиток виробництва та споживання додатковими економічними стимулами.

Зайве говорити, що загальний стан реалізації Директив 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС бажає кращого. Для того, щоб змінити ситуацію, Україні, поперше, необхідно представити дорожню карту з чіткими кроками реалізації Директив. По-друге, потрібно вдосконалити законодавство в галузі та прийняти відповідні закони, як і гарантувати їх ефективне функціонування. По-третє, Україна повинна поліпшити свій інвестиційний клімат і забезпечити іноземні інвестиції в сектор відновлюваних джерел енергії. І, насамкінець, ми повинні підтримувати стабільні та надійні відносини з ЄС, адже це має вирішальне значення для майбутнього розвитку України в цілому. Схоже на казку для України... але чи це дійсно неможливо?

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Україна, 01001, м. Київ
вул. Городецького, 13
Тел./факс: (38-044) 278-37-23

19.01.2012 № А-473/12.4

На № _____

У відповідь на запит від 11 січня 2012 року, поданий відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», щодо результатів виконання у 2011 - на початку 2012 року пунктів 32, 33, 34, 35, 36 Плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 №790-р. (далі – План заходів), повідомляємо таке.

Згідно п. 1 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 395/2011(далі - Положення), Мін'юст України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Згідно підпункту 13 п. 4 Положення, Мін'юст України відповідно до покладених на нього завдань організовує роботу з підготовки щорічного плану заходів щодо виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, проводить моніторинг її виконання.

Заходи, передбачені пп. 32-36 Плану заходів, на даний момент перебувають у стадії виконання. За більш детальною інформацією щодо проміжних актів, прийнятих на виконання заходів та етапів проходжень проектів нормативно-правових актів, рекомендуємо звернутись до центрального органу виконавчої влади, визначеного у Плані заходів відповідальним за виконання відповідного заходу.

Остаточні результати виконання заходів у 2011 році планується розглянути на найближчому засіданні Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Урядовий уповноважений у справах
Європейського суду з прав людини

В. В. Лутковська

ДИРЕКТИВА 2003/30/ЕС

ДИРЕКТИВА ПРО СПРИЯННЯ ВИКОРИСТАННЯ БІОПАЛЬНОГО ТА ІНШИХ ВІДНОВЛЮВАНИХ ВИДІВ ПАЛЬНОГО ДЛЯ ТРАНСПОРТУ

- Вимагає формування національних цільових показників споживання біопалива. До 2010 року частка біопалива в країнах-членах ЄС мала становити 5,75% загального споживання палива для транспортних цілей.
- Зобов'язує уряд моніторити наслідки використання біопалива, враховувати також особливості балансу щодо забруднення навколишнього середовища.
- Зобов'язує уряд поширювати інформацію про біопаливо та інші відновлювані види пального.

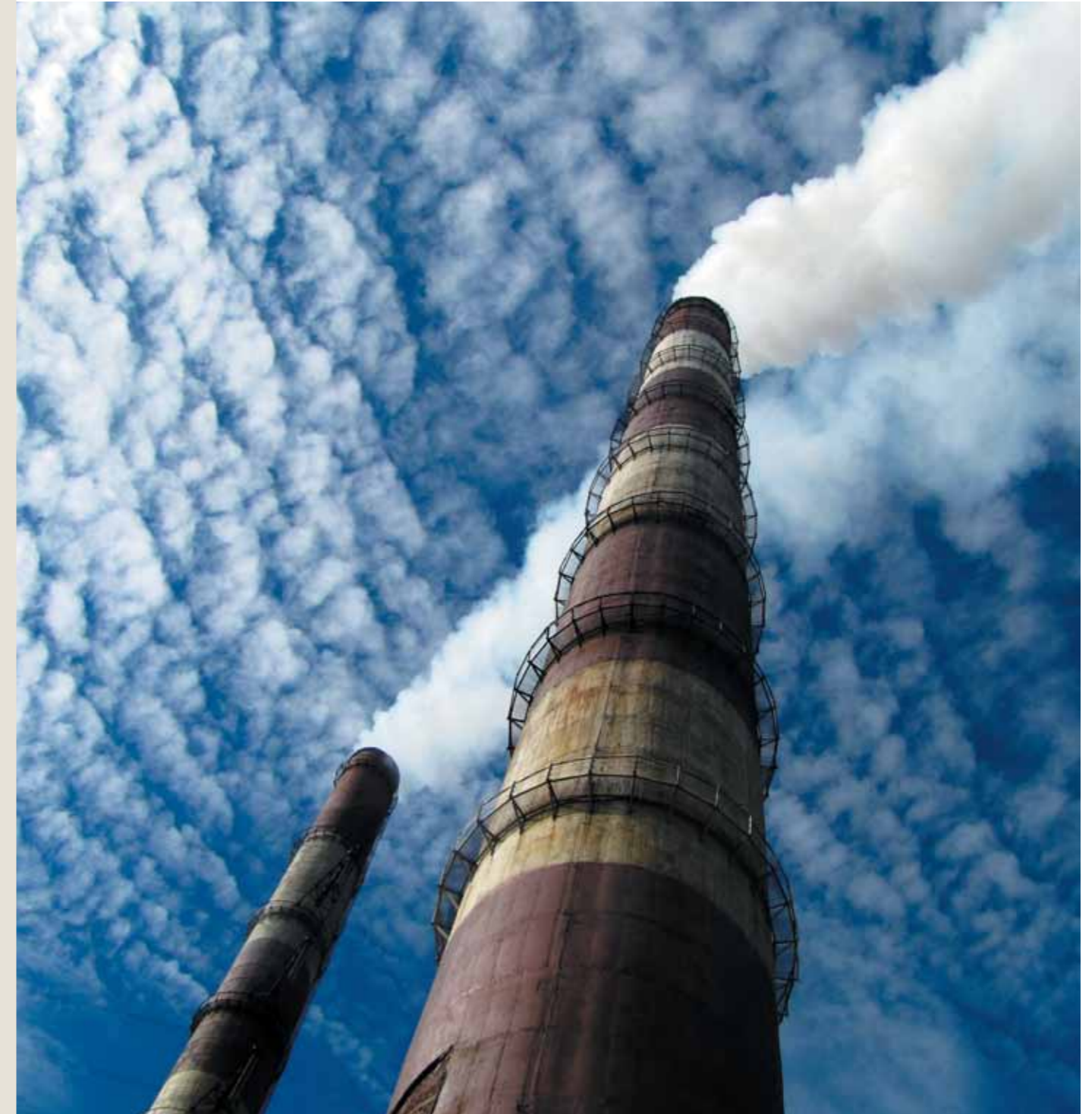
Відповідно до Протоколу, до 1 липня 2011 року український уряд мав затвердити План імплементації Директиви. У Плані заходів щодо виконання зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством існує доручення розробити такий план до 31 серпня 2011 року.

Згідно зі звітом Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, підготовлено проект плану впровадження Директиви ще у I півріччі 2011 року. Відповідно до звіту Енергетичного Співтовариства, такий план був розроблений, однак в Україні його затвердження та оприлюднення не відбулось.

У травні 2011 року уряд створив пільгові умови для ввезення на митну територію України техніки, устаткування, технічних та транспортних засобів, що використовуються для розвитку виробництва і забезпечення споживання біологічних видів палива. Цього ж місяця парламент прийняв у першому читанні законопроект про розвиток виробництва та споживання біологічних палив, однак протягом року так і не подолав всі етапи для набуття статусу Закону.

Висновок

Протягом року уряд і парламент реалізували певні кроки, щоб наблизити правила українського ринку до європейських стандартів. Разом із тим, невиконання цих кроків у повній мірі, а також відсутність у публічному доступі розробленого Плану імплементації Директиви дозволяють говорити лише про часткове виконання Україною зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством.

НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

ДИРЕКТИВА 2001/80/ЕС

ДИРЕКТИВА СТОСОВНО ВСТАНОВЛЕННЯ ГРАНИЧНОГО РІВНЯ ВИКИДІВ ПЕВНИХ ЗАБРУДНЮВАЧІВ ДО АТМОСФЕРИ ВЕЛИКИМИ СПАЛЮВАЛЬНИМИ УСТАНОВКАМИ

- Країни-члени повинні розробити відповідні програми послідовного зниження сукупного річного обсягу викидів із установок для спалювання палива, номінальна ефективна теплова потужність яких дорівнює або перевищує 50 МВт, і дотримуватися граничних значень викидів з урахуванням відповідного зниження у відсотках, встановленого для кожної країни.
- Має бути розроблений та затверджений Національний план зниження викидів, який би передбачав зниження сукупного річного обсягу викидів оксиду азоту, діоксиду сірки та пилу з наявних установок до рівня, який був би досягнутий застосуванням цих граничних значень викидів до наявних установок, що перебували в експлуатації 2000 року.
- Уряд повинен забезпечити відповідність усіх ліцензій на будівництво або експлуатацію нових установок належним граничним значенням викидів.
- До порушників відповідних положень національного законодавства урядом встановлюються санкції.
- Має здійснюватись й моніторинг викидів від установок спалювання, який рекомендовано проводити за рахунок оператора. В свою чергу, оператори зобов'язані здійснювати інформування компетентних органів у відповідні терміни про виконання вимог та здійснені зміни.

Відповідно до Протоколу, Директива має бути імплементована до 1 січня 2018 року.

Відповідно до плану заходів з виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, необхідно розробити заходи та методологію стосовно встановлення граничного рівня викидів деяких забруднювачів до атмосфери великими опалювальними установками до 1 січня 2018 року. Відповідальні — Міненергосектору, Мінприроди, Мінекономрозвитку, НАК «Енергетична компанія України».

Згідно з інформацією Мінприроди, Директива наразі частково імплементована в законодавство. Зокрема, запроваджені **Технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок**, номінальна теплова потужність яких перевищує 50 МВт. Наказом Мінприроди від 22 жовтня 2008 року передбачено встановлення **поточних та перспективних нормативних викидів**, які відповідають вимогам Директиви 2001/80/ЕС.

Наказом Національного агентства з екологічних інвестицій України від 21 березня 2011 року було затверджено **методику розрахунку питомих викидів двооксиду вуглецю при виробництві електричної енергії на теплових електростанціях та при її споживанні**.

25 травня 2011 року уряд затвердив Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки. Цей документ було створено і затверджено згідно з усіма європейськими стандартами. План дій визначає строки, відповідальність, джерела та обсяги фінансування природоохоронних заходів. Також, на думку експертів, він відкриває нові можливості для отримання системних коштів на розвиток сектору з боку Європейського Союзу.

Мінприродою розроблено проект наказу «Про затвердження Інструкції з проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря», датований 3 листопада 2011 року.

Важливим досягненням Мінприроди стала підготовка **Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (юридичні аспекти)** 26 грудня 2011 року, де міститься інформація про стан відповідності нормативно-правової бази України вимогам права ЄС в сфері охорони довкілля. Його можна знайти у вільному доступі на сайті міністерства.

Висновок

Міністерство екології та природних ресурсів тримає в зоні уваги питання контролю рівня викидів забруднювачів атмосфери. Зважаючи на терміни імплементції Директиви, в Україні поки є час для виконання взятих зобов'язань.

Однак, взяті сьогодні темпи недостатні, щоб бути впевненими у дотриманні строків. Досі не розроблений національний план зменшення викидів, не визначені дозволи щодо концентрації викидів, не розроблено стратегії виведення старих енергоблоків з експлуатації, немає законодавчих змін для приведення системи екологічного моніторингу у відповідність з вимогами ЄС. За оцінками Міненергосектору, виконання Директиви у тепловій електроенергетиці потребуватиме інвестування близько 12 млрд. дол. США. Враховуючи потребу вкладення великих коштів, великі енергетичні компанії, зокрема ДТЕК та НАК «ЕКУ» вже сьогодні заявляють про доцільність відтермінування Директиви до 2030 року.

ДИРЕКТИВА 79/409/ЕС

ДИРЕКТИВА СТОСОВНО ОХОРОНИ ДИКИХ ПТАХІВ

- Застосовується лише стаття 4 (2), яка вимагає вжити заходів щодо збереження звичайних видів перелітних птахів із приділенням особливої уваги захисту водно-болотних угідь, включаючи угіддя міжнародного значення.

Відповідно до Протоколу, Директива має бути імплементована до 1 січня 2015 року.

Згідно з планом заходів з виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, потрібно привести нормативно-правову базу з питань охорони диких птахів у відповідність з вимогами цієї Директиви до 1 січня 2015 року. Відповідальний орган — Мінприроди.

Керуючись висновками Мінприроди, які опубліковані в Базовому плані адаптації екологічного законодавства до законодавства ЄС, законодавство України частково відповідає вимогам Директиви. **Необхідно внести невеликі зміни до Закону України «Про тваринний світ»** щодо покращення збереження популяцій диких птахів, заборони продажу, перевезення чи утримання заради продажу живих чи мерт-

вих видів птахів, зазначених у ст.1 Директиви. Також необхідно проаналізувати та оновити, згідно з Директивою, перелік видів, занесених до Червоної книги України.

Висновок

Мінприроди високо оцінило ступінь відповідності Директиві українського законодавства, хоча деякі доповнення і повинні бути враховані. Сьогодні на розгляд парламенту з цього приводу не подано жодного законопроекту, хоча до січня 2015 року є ще достатньо часу.

Ільдар ҐАЗІЗУЛЛІН,

старший аналітик Міжнародного центру перспективних досліджень

2011 року Україна зробила деякий прогрес у адаптуванні кількох з шести Директив ЄС у сфері охорони довкілля. Передусім, уряд почав розробляти підходи до скорочення викидів забруднюючих речовин в тепловій енергетиці (Директива 2011/80/ЄС), підзаконні акти щодо оцінки впливу проектів на навколишнє середовище (Директива 85/337/ЄЕС). Крім того, Україна активно підтримувала розвиток відновлювальної енергетики (Директива 2001/77/ЄЕС).

Уряд ухвалив Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища, який є важливим кроком для системного виконання міжнародних зобов'язань України. Упродовж року розроблені деякі підзаконні акти, що сприятимуть виконанню директив ЄС, як-от проект Постанови Кабміну «Про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті» та проект наказу Мінекології «Про затвердження Інструкції з проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря». Крім того, прийнято методичку розрахунку викидів двоокису вуглецю при виробництві електричної енергії на теплових електростанціях. Під час приватизації енергетичних компаній Кабінет Міні-

стрів зобов'язав покупців виконувати ключові вимоги ЄЕС у сфері охорони довкілля.

Водночас, низка ухвалених 2011 року рішень віддалили Україну від стандартів ЄЕС, наприклад, набуття чинності закону про регулювання містобудівної діяльності, який практично скасував необхідність проведення екологічної експертизи. Крім того, в оновленій стратегії розвитку електроенергетики передбачено відкладення виконання вимог ЄС щодо скорочення викидів.

Виконання Україною вимог про оцінку впливу державних та приватних проектів на навколишнє середовище мало суперечливий результат. З одного боку, оцінка наслідків збільшення потужності Хмельницької АЕС була визнана незалежними експертами незадовільною. З іншого боку, оцінка впливу заходів із підвищення безпеки на атомних станціях, зроблена на замовлення НАЕК «Енергоатом» (та за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку) відповідала всім вимогам ЄС. Нарешті, рішення уряду про (чергове) відкладення запровадження жорсткіших стандартів щодо вмісту сірки в пальному віддалило Україну від виконання Директиви 1999/32/ЄС.

За виконання зобов'язань у сфері навколишнього середовища перед ЄЕС можна поставити оцінку задовільно. Наприклад, зміст плану діяльності Мінекології на 2011 рік свідчить, що адаптація європейського законодавства не була безумовним пріоритетом у роботі міністерства. Лише у грудні 2011 року Міністерством довкілля розпочало підготовку базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Згідно з оцінками, що були оприлюднені Мінекологією, стан адаптації багатьох екологічних Директив є відносно високим (що може бути пояснено наявністю схожих зобов'язань у інших міжнародних угодах України). Проте, через поточну повільну законодавчу та практичну адаптацію європейського законодавства, Україна може не встигнути виконати найбільш складні Директиви у встановлені терміни, які є дуже стислими (2012–2018 роки).

Спроможність ключових міністерств до виконання зобов'язань у сфері навколишнього середовища є порівняно низькою, що негативно позначається на якості вироблених рішень. Розроблені нормативно-правові акти повністю не відповідають вимогам ЄС, зокрема, через ма-

лоєфективний процес врахування позицій зацікавлених сторін під час вироблення рішень. Існує також ризик, що адміністративна реформа може не призвести до підвищення адміністративного та фінансового потенціалу зацікавлених міністерств та відомств.

Першочерговим завданням роботи у 2012 році є забезпечення спроможності уряду не лише до адаптації європейських нормативів та стандартів, але і фінансової спроможності контролювати дотримання екологічного законодавства. Моніторинг екологічної ситуації та контроль законо-

давства лишаються слабкою ланкою, про що свідчить порушення вимог Кіотського протоколу — попри прогрес у торгівлі квотами, Україна була позбавлена права користуватися фінансовими інструментами угоди через недосконалу статистичну базу викидів.

Найбільша увага має бути приділена підготовці до виконання директив 2011/80/ЄС, 85/337/ЄЕС та 1999/32/ЄС.

Кабмін має використати план дій екологічної стратегії до 2020 року для кращої координації діяльності зацікавлених міністерств та отримання фінансування на виконан-

ня міжнародних зобов'язань від донорів (на додаток до вже передбаченого бюджетного фінансування ЄС). Уряд має регулярно проводити консультації з представниками забруднювачів, виробників обладнання у природоохоронній сфері, наукових інституцій та представниками громадськості. Інформування зацікавлених сторін про зміни природоохоронної політики має стати підґрунтям для їх підтримки громадськістю, адже без такої підтримки озеленення енергетики буде практично неможливим.

ДИРЕКТИВА 85/337/ЕЕС

ДИРЕКТИВА СТОСОВНО ОЦІНКИ ВПЛИВУ ПЕВНИХ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРИВАТНИХ ПРОЕКТІВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ З ПОПРАВКАМИ, ВНЕСЕНИМИ ДИРЕКТИВОЮ 97/11/ЕС ТА ДИРЕКТИВОЮ 2003/35/ЕС

- Вимагає, щоб проекти, які можуть здійснювати суттєвий вплив на довкілля, передбачали отримання згоди на розробку та оцінку їхнього впливу на довкілля.
- Оцінка впливу на навколишнє середовище повинна передбачати виявлення, опис та оцінку безпосереднього й опосередкованого впливу таких проектів на людей, фауну та флору, ґрунт, воду, повітря, клімат і ландшафт, матеріальні цінності та культурну спадщину, а також враховувати взаємодію між цими чинниками.

Відповідно до Протоколу, Директива має бути імплементована до 1 січня 2013 року.

Згідно з планом заходів з виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, потрібно привести нормативно-правову базу з питань оцінки впливу на довкілля у відповідність з вимогами цієї Директиви до 1 січня 2013 року. Відповідальні — Мінприроди та Міненергогільля.

Відповідно до Плану заходів з адаптації законодавства України до Європейського Союзу, необхідно було підготувати проект постанови Кабміну про внесення змін до Постанови № 554 від 27 липня 1995 року «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» до грудня 2011 року (відповідальний орган — Мінприроди).

Відповідно до Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, за червень-грудень 2011 року Мінприроди повинно було провести аналіз економічних, соціальних та політичних результатів впровадження Директиви, провести підготовку проектів нормативно-правових актів та звіту з адаптації українського законодавства до цієї Директиви.

Згідно з інформацією Мінприроди, законодавство України частково відповідає вимогам Директиви, однак в деяких випадках суперечить

їм. Виконуючи розпорядження уряду, Міністерство екології та природних ресурсів підготувало проект постанови Кабміну, станом на грудень 2011 року він погоджується з органами виконавчої влади, а також розміщений на сайті Міністерства для ознайомлення громадськості. За результатами погоджень та консультацій проект може потребувати додаткового опрацювання.

Висновок

Головною перешкодою на шляху реалізації нормативних вимог Директиви стало рішення про набуття чинності Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17 лютого 2011 року, яким був практично скасований інститут екологічної експертизи, що віддалило Україну від запровадження європейських стандартів. В той же час, Мінприроди вклалося у зазначений термін розробки нової редакції Постанови Кабміну «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку». Крім цього, Мінприроди також вчасно провело та опублікувало аналіз результатів впровадження Директиви, який є одним із зобов'язань Національного плану дій на 2011-2015 роки.

ДИРЕКТИВА 1999/32/ЕС

ДИРЕКТИВА СТОСОВНО ЗМЕНШЕННЯ ВМІСТУ СІРКИ У ПЕВНИХ ВИДАХ РІДКОГО ПАЛИВА

- З певними винятками заборонено використання важкого палива, якщо вміст сірки в ньому перевищує 1% за масою, з 1 січня 2003 року, а легке дизельне паливо не можна використовувати, якщо вміст сірки в ньому перевищує 0,2% та 0,1% з 1 липня 2000 року та 1 січня 2008 року відповідно.
- Мають бути вжиті всі необхідні заходи для того, щоб судові види палива не використовувались у зонах їх територіальних морів, у виключних економічних зонах та зонах контролю за забрудненням, які потрапляють у сферу дії зон контролю за викидами сірки, якщо вміст сірки в цих видах палива перевищує 1,5% за масою.
- Відбір проб і здійснення аналізу для перевірки дотримання зазначених обмежень повинні проводитися за встановленими методами, а Єврокомісії мають подаватися річні звіти, що містять аналіз результатів.

Відповідно до Протоколу, Директива мала бути імплементованою до 1 січня 2012 року.

Згідно з планом заходів з виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, необхідно було розробити заходи та методологію щодо зменшення вмісту сірки у деяких видах рідкого палива до 1 січня 2012 року. Відповідальні — Мінекономрозвитку, Мінприроди та Міненергогільля.

Відповідно до висновку Мінприроди, нинішнє українське законодавство слабо відповідає вимогам Директиви, оскільки встановлює більш низькі вимоги до палива, ніж це зазначено в європейських нормах. У деяких випадках міжнародним стандартам надається пряма регулююча дія в правовому просторі України. Міністерство екології та природних ресурсів визнає необхідність розробки та прийняття відповідних технічних регламентів, однак досі не затвердило їх на офіційному рівні.

Висновок

Робота з адаптації чинного законодавства ведеться, однак, в терміни виконання Україна не вклалась. Українське законодавство досі не відповідає міжнародним стандартам в частині визначення складу палива і не містить жодних вимог щодо вмісту сірки у паливі для суден. Крім цього, уряд в черговий раз відклав запровадження жорсткіших стандартів щодо якості нафтопродуктів, що безумовно зачіпає виконання Директиви.

**МІНІСТЕРСТВО ЕНЕРГЕТИКИ ТА
ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ**
(Міненерговугілля України)

01601, м.Київ, вул. Хрещатик, 30, тел.: 206-38-44, 206-38-45, ф.: 239-43-94
E-mail: kanc@mev.energy.gov.ua

16.12.11 № 04/18-4563/1 На № _____ від _____

**Громадська організація
«Діксі груп»**

На ваш лист від 13.12.2011 повідомляємо, що Секретаріат Енергетичного Співтовариства здійснює роботу щодо моніторингу та поширення інформації щодо виконання зобов'язань країнами-членами Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (далі – Договір) шляхом розміщення щорічного звіту на офіційному сайті Енергетичного Співтовариства.

Зобов'язання української сторони, пов'язані із приєднанням до Договору містяться у відповідному Протоколі, який було ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15.12.2010 № 2787. На сьогодні українською стороною здійснюється послідовна робота щодо виконання зобов'язань у рамках Протоколу. Останні результати проведеної українською стороною роботи були позитивно відзначені директором Секретаріату Енергетичного Співтовариства С. Нейковим під час Міжнародної Конференції «Україна-ЄС: на шляху до спільного енергетичного ринку», яка відбулась 29 вересня 2011 року у м. Києві.

Окрім того, виконання положень Протоколу про приєднання України до Договору здійснюється відповідно до плану заходів затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 року № 733-р. Станом на сьогодні Міненерговугілля та інші причетні органи виконавчої влади відповідно до компетенції ведуть роботу щодо виконання зазначеного Плану

заходів та здійснення звітування Кабінету Міністрів України щодо його виконання відповідно до термінів, визначених згаданим Розпорядженням. План заходів, а також Закон України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» мають відкритий доступ і розміщені на офіційному сайті Кабінету Міністрів України.

**Заступник Міністра-
керівник апарату**

В. Макуха

025081

СУПРОВІДНІ ДОМОВЛЕНОСТІ

НЕЗАЛЕЖНИЙ РЕГУЛЯТОР

Серед поставлених перед Україною завдань особлива роль приділяється незалежності регулятора. Можливість регулятора самостійно та неупереджено координувати діяльність учасників енергетичного ринку проходить «червоною ниткою» у ключових Директивах ЄС. Досягнення України в цьому напрямку варті окремої уваги.

Повноваження національних регуляторів виписано у Директивах 2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС щодо ринків електроенергії та газу, а також відповідних Регламентах 1228/2003 та 1775/2005. Хоча країни-члени ЄС самостійно визначають функції, компетенцію та адміністративні повноваження регуляторів, ст. 23 Директиви 2003/54/ЄС та ст. 25 Директиви 2003/55/ЄС визначають набір мінімальних компетенцій для національних регуляторів, які мають бути враховані на національному рівні.

СТАТУС РЕГУЛЯТОРІВ, ВІДПОВІДНО ДО ДИРЕКТИВ 2003/54/ЄС ТА 2003/55/ЄС

- Національні регулятори «повинні бути повністю незалежними від інтересів» електроенергетичної та газової промисловості.
- Водночас, документами передбачено отримання регуляторами формального схвалення державою окремих рішень. Зокрема, передбачено узгодження з відповідальним органом тарифів чи принаймні їх методології.
- Регулятори не мають бути предметом контролю ex ante з боку профільних міністерств.
- Серед обов'язків, які можуть бути призначені регулюючим органам: управління та розміщення сполучної потужності; механізми для роботи з перевантаженнями; ремонт, що проводиться операторами мереж; публікація інформації; ефективний розподіл рахунків для уникнення перехресних субсидій; підключення нових виробників; доступ до зберігання, потужностей трубопроводів та інших допоміжних послуг; дотримання рівня прозорості та конкуренції; дотримання вимог Директив операторами систем транспортування та розподілу.
- Відповідно до Директив, регулятори зобов'язані: ухвалювати або встановлювати методології розрахунку або встановлення термінів та умов для підключення та доступу до національних мереж; ухвалювати або встановлювати методології розрахунку або встановлення термінів та умов для надання послуг з балансування; мати повноваження вимагати від операторів систем транспортування та розподілу модифіковані терміни та умови, тарифи, правила, механізми та методології для підключення та доступу до національних мереж та послуг з балансування будь-яких видів діяльності, які підлягають моніторингу з боку регулятора у відповідності до Директив; виступати арбітром у разі скарг на операторів систем транспортування та розподілу.

ТРЕТІЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПАКЕТ

- «Третій енергетичний пакет» передбачає посилення незалежності регулятора, зокрема через надання йому окремого юридичного статусу, гарантування функціональної незалежності від будь-якого державного чи приватного підприємства, окреме виділення бюджетних ресурсів та автономію в їх використанні для виконання своїх обов'язків.
- Директиви також визначають, що особи, відповідальні за управління регулятором органом, повинні діяти незалежно від будь-яких комерційних інтересів, і не запитувати чи приймати прямі інструкції ні від уряду, ні від інших громадських чи приватних структур. Члени регулятора або його голова повинні бути обраними на чіткий період повноважень строком від 5 до 7 років з можливістю продовження лише один раз. Звільнення членів регуляторного органу відбувається лише у разі визнання їх винними у порушенні національного законодавства або невиконанні умов, викладених у ст. 39 Директиви 2009/73/ЄС і ст. 35 Директиви 2009/72/ЄС.
- Зросла роль регулятора у формуванні тарифів за користування електроенергетичними та газовими мережами, а також LNG-терміналами. Як і в попередніх директивах, за новими правилами регулятор встановлює або ухвалює тарифи на використання мереж транспортування та розподілу, або принаймні методологію їх обчислення, та на основі прозорості. Проте регулятор вже не зобов'язаний узгоджувати їх з відповідальним державним органом.
- Третій енергопакет посилює контроль регулятора за операторами мереж шляхом впровадження сертифікації — нової процедури, що повинна гарантувати незалежність операторів систем транспортування. Після сертифікації відповідальність регулятора полягає у моніторингу відповідності компаній-операторів мереж транспортування обраній моделі.
- Регулятор отримав нові та розширив старі повноваження у сфері збору інформації та моніторингу ринків, в якій він співпрацює з антимонопольними органами та регуляторами фінансового ринку. Регулятор може вимагати від компаній будь-яку інформацію, необхідну для виконання своїх завдань. Він також може накладати штрафи у випадку невиконання обов'язкових правил, встановлених ним або ACER.

Українське законодавство частково відповідає європейським вимогам. Законом України «Про засади функціонування ринку природного газу» № 2467-VI, прийнятим 8 липня 2010 року, визначається, що НКРЕ здійснює державне регулювання діяльності суб'єктів ринку природного газу, суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання, які діють на суміжних ринках», а також здійснює державний нагляд у сфері функціонування ринку природного газу, зокрема через додержання ліцензійних умов та тарифів. НКРЕ діє за принципом незалежності від органів державної влади, місцевого самоврядування та інших посадових осіб (ст.4), перелік повноважень НКРЕ є досить широким, а за їх недотримання передбачено штраф в розмірі від 8,5 тис. до 850 тис. грн. (ст. 23).

7 липня 2011 року був прийнятий Закон України № 3610-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг». Документ уніфікував принципи управління п'ятьма державними комісіями, визначивши їх єдиний порядок утворення у складі голови та шести членів. У законі чітко прописана підконтрольність регуляторів Президентові. Були деталізовані окремі питання публічності діяльності регуляторів, їх фінансування, науково-методичного та інформаційного забезпечення, загальної організації роботи.

23 листопада 2011 року Указом Президента України № 1057 Національну комісію регулювання електроенергетики було ліквідовано. Інший Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1059 створює Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ) та затверджує положення про неї. Відповідно до документу, НКРЕ є «державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України і підзвітним Верховній Раді України».

На розгляді Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України продовжує

перебувати проект Закону про державне регулювання в енергетиці України (реєстраційний № 0889 від 23.11.2007). Найближчим часом НКРЕ планує внести поправки до законопроекту, пов'язані з уточненням термінів, та спрямувати його на розгляд парламенту.

У Річному звіті Енергетичного Співтовариства про імплементацію європейського законодавства від 1 вересня 2011 року Україна згадується серед країн-членів, які мають здійснити значний обсяг роботи для подальшої розбудови інституційної спроможності регуляторних органів.

Висновок

Роль національного регулятора є ключовою для успішного функціонування енергетичного ринку. Попри великі зусилля з боку НКРЕ з приведення свого статусу у відповідність до європейських стандартів, для досягнення цієї цілі залишається ще великий об'єм роботи. Не все прийняте в 2011 році законодавство було спрямоване на посилення незалежності регулятора — пряме підпорядкування Президенту може впливати на неупередженість його рішень у майбутньому.

ТРЕТІЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПАКЕТ (ГАЗ)

З БЕРЕЗНЯ 2011 РОКУ ОФІЦІЙНО ВСТУПИВ У ДІЮ Т. ЗВ. «ТРЕТІЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПАКЕТ», ЯКИЙ ПОКЛИКАНИЙ СТВОРИТИ УМОВИ ДЛЯ БІЛЬШОЇ ПРОЗОРОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ, СПРАВЕДЛИВОГО ДЛЯ ВСІХ СПОЖИВАЧІВ, А ТАКОЖ БІЛЬШ БЕЗПЕЧНОГО, КОНКУРЕНТНОГО ТА СТАБІЛЬНОГО ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ДО ЄС.

Директива 2003/55/ЄС та Регламент 1775/2005 були замінені відповідно Директивою 2009/73/ЄС та Регламентом 715/2009, які ставлять перед країнами ЄС більш амбітні цілі з лібералізації газового ринку. Новою складовою пакету став Регламент 713/2009 про заснування Агентства зі співробітництва регуляторів енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators, ACER).

6 жовтня 2011 року, на зустрічі у Кишиневі (Молдова), Міністерська Рада Енергетичного Співтовариства прийняла Рішення 2011/02/МС-ЄпС, яким юридично зобов'язала Договірні Сторони впровадити у законодавство більшу частину положень Третього енергопакету до 1 січня 2015 року.

ДИРЕКТИВА 2009/73/ЄС

ДИРЕКТИВА СПРЯМОВАНА НА СТВОРЕННЯ ПОВНОЦІННО ДІЮЧОГО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ГАЗУ ЄС. ЯК ЙДЕТЬСЯ В ПРЕАМБУЛІ ДОКУМЕНТУ, НЕЗАБАРОМ ВІДБУДЕТЬСЯ ПЕРЕХІД ВІД ЄДИНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ РИНКУ ГАЗУ (ВСТАНОВЛЕНОЇ ДИРЕКТИВОЮ 2003/55/ЄС) ДО РІЗНИХ ТИПІВ СТРУКТУРУВАННЯ РИНКУ.

- **Повне відокремлення вертикально інтегрованих компаній за структурою власності.** Директива передбачає відокремлення майнових прав компанії, що займається транспортуванням, від будь-якої діяльності з видобутку та постачання газу. Метою є усунення конфлікту інтересів між газотранспортними, газопостачальними та газовидобувними підприємствами. Перехід ринку газу ЄС на повну незалежність операторів систем транспортування має відбутися з 3 липня 2012 року.
- **Альтернативна модель лібералізації.** Уряд країни-члена ЄС може створити оператора системи транспортування газу, незалежного від інтересів компаній-видобувачів та постачальників, поряд з розширенням механізмів регуляторного контролю. Незалежність оператора є предметом сертифікації урядом країни-члена ЄС. Таким чином, держава сама може визначити модель розвитку ринку: на подальшу лібералізацію (відокремлення власності на систему транспортування від інших видів діяльності) чи на посилення регуляції (різні компанії-оператор та компанія-власник систем транспортування). Роль Єврокомісії зводиться до всебічного контролю імплементації реформ та наданні загальних інструкцій з адаптації законодавства.
- **Незалежний статус оператора систем транспортування газу.** Документ підходить до питання з неймовірною деталізацією, яка включає: володіння необхідними ресурсами, економічну стабільність компанії, незалежність кадрів та менеджменту, повноваження Наглядової Ради, юридичну підтримку дотримання норм законодавства (compliance programme) та повноваження менеджера з даного напрямку, 10-річне планування розвитку інфраструктури, сприяння інвестиціям та ін.
- **Незалежність операторів систем зберігання газу.** Цей статус досягається шляхом відокремлення від оператора систем транспортування, а у випадку незалежного оператора — власника систем транспортування. Не менш важливі зміни стосуються подальшого посилення незалежності національних регуляторів, розширення обміну ринковою інформацією та становлення роздрібного ринку.
- **Принцип солідарності.** Двостороннє та регіональне співробітництво між країнами-членами ЄС під час криз у постачанні газу має відбуватися на ринкових засадах. Важлива роль відводиться взаємній координації дій регуляторів, в т.ч. через ACER. Безпека постачання газу як пріоритет може передбачати обмеження доступу до систем транспортування компаній-монополістів з третіх країн, диверсифікацію джерел та шляхів постачання газу, розбудову сполучних трубопроводів.

РЕГЛАМЕНТ ДЕТАЛІЗУЄ РЕГЛАМЕНТ 1775/2005 ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ НЕДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ПРАВИЛ ЩОДО УМОВ ДОСТУПУ ДО ГАЗОТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ, LNG-ТЕРМІНАЛІВ ТА СХОВИЩ, БЕРУЧИ ДО УВАГИ СПЕЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАЦІОНАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ.

- **Гармонізація.** Встановлюються єдині механізми правил доступу до мереж, в т.ч. для транскордонного обміну газом. Відповідно до нової моделі організації газових ринків країн ЄС, документ прописує процедуру сертифікації оператора системи транспортування.
- **Подальша інституціоналізація.** Створено мережеве об'єднання операторів ENTSO-G, визначено його роль та повноваження. Детально описано процедури розробки, узгодження, імплементації мережевих кодексів, значно розширені можливості регіонального співробітництва.
- **Розширення дії.** Поряд з обов'язками операторів систем транспортування газу, визначено відповідні вимоги до операторів LNG-терміналів та газових сховищ, зокрема щодо послуг доступу третіх сторін, механізмів розподілу пропускної спроможності та управління перевантаженнями.
- **Прозорість.** Регламент вимагає від операторів регулярно та у повному обсязі оприлюднювати інформацію про надані послуги разом з технічними даними; тарифоутворення, його методологію та структуру; технічні, законтрактвані та вільні потужності; інформацію про попит і пропозицію на основі заявок, прогнозів та фактичних обсягів на вході і виході системи; заходи та використання коштів для балансування (утримання) системи. Оператори LNG-терміналів та сховищ газу, зобов'язані надавати відповідні дані про послуги та їх доступність, залежно від комерційних потреб користувачів мереж.

У Протоколі про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства не зазначено чіткої вимоги імплементувати Третій енергетичний пакет до 1 січня 2015 року. Проте стаття 1 визначає, що Україна «виконує всі зобов'язання, покладені на Договірні Сторони Договором і всіма Рішеннями та Процедурними актами, прийнятими під час застосування Договору із часу набрання ним чинності».

У червні на засіданні Постійної Групи Високого Рівня Енергетичного Співтовариства Україна підтримала в цілому включення в Договір «Третього енергетичного пакету», однак попросила про додатковий час для чіткого визначення ключових термінів імплементації.

У вересні українська сторона висунула додаткові умови імплементації Третього енергопакету. 6 вересня інформгенція «УНН» з посиланням на прес-службу Міненерговугілля повідомила, що Україна приєднується до Третього енергопакету не відразу, а після вико-

нання усіх необхідних внутрішньодержавних процедур. Причиною відтермінування було названо те, що остаточна версія відповідного Рішення Міністерської Ради не була своєчасно передана українській стороні. 8 вересня, після засідання Політико-безпекового комітету Україна-ЄС, директор департаменту Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України Василь Філіпчук заявив, що Україна готова приєднатися до Третього енергетичного пакету за умови надання з боку ЄС перехідних періодів та фінансової допомоги.

Висновок

Імплементація Третього енергетичного пакету, включаючи інституційну модель (ACER, ENTSO-G), буде вигідною для України, оскільки дозволить приєднатися до єдиного газового ринку ЄС. Попри згоду українського уряду запровадити Директиви, на практиці процес розділення НАК «Нафтогаз» відбувається непрозоро, і звучать додаткові умови для їх імплементації.

БЕЗПЕКА ПОСТАЧАННЯ

Ст. 29 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства передбачає, що протягом одного року з дати набрання ним чинності для держави має бути затверджено Звіт з безпеки постачання. Відомо, що звіт має описувати, зокрема, багатоманітність поставок, технологічну безпеку, географічне походження імпортованих енергоносіїв.

Оскільки Україна набула повноправного членства у ДЕС 1 лютого 2011 року, кінцевим терміном передачі звіту до Секретаріату Енергетичного Співтовариства та його публікації є 1 лютого 2012 року.

Згідно з Планом заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, підготовка звіту про безпеку постачання енергоносіїв була доручена Міненерговугіллю, НКРЕ, НАК «Нафтогаз України», ДП «НЕК «Укренерго», НАК «Енергетична компанія України».

Ухвалення та оприлюднення Звіту як стратегічного документу національної політики з безпеки постачання газу має стати черговим кроком до більшої прозорості та кращого управління сектором. Хоча зобов'язання має технічний характер, а більшість інформації для такого звіту у різних формах звучала в інформаційному просторі, доцільно звести її в єдиний документ для більш комплексної оцінки ситуації з безпекою постачання.

ДИРЕКТИВИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

ОКРІМ ДИРЕКТИВ, ВНЕСЕНИХ В ПРОТОКОЛ З ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО ДОГОВОРУ ПРО ЗАСНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА, Є НИЗКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЯКІ Є РЕКОМЕНДОВАНИМИ СПІВТОВАРИСТВОМ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ.

Серед таких документів — Директива 2008/1/ЕС про комплексне запобігання і контроль забруднень та Кіотський протокол, Директива 2006/32/ЕС щодо кінцевої ефективності використання енергії та енергетичного сервісу, Директива 2010/31/ЕС щодо енергетичних характеристик будівель, Директива 2010/30/ЕС щодо маркування енергетичної продукції. Український уряд визнав важливість прийняття цих документів у своєму законодавстві.

ДИРЕКТИВА 2008/1/ЕС

ДИРЕКТИВА ПРО КОМПЛЕКСНЕ ЗАПОБІГАННЯ І КОНТРОЛЬ ЗАБРУДНЕНЬ

- **Уніфікація стандартів.** Країни-члени мають розробити вимоги до надання дозволів для існуючих та нових об'єктів, що здійснюють викиди у атмосферу та встановити граничні значення викидів.
- **Інформування та прозорість.** Національні компетентні органи повинні бути поінформовані операторами про будь-які заплановані зміни у функціонуванні об'єктів. В свою чергу, національні уряди мають слідкувати за розвитком найкращих доступних технологій. Має бути відкритий доступ до інформації та участь громадськості в процедурі надання дозволів. Країни-члени також мають забезпечити доступ громадськості до правосуддя щодо оскарження матеріальної або процесуальної законності рішення, дій або бездіяльності.
- **Обмін інформацією.** Країни-члени мають слідкувати за транскордонним впливом. У разі, коли функціонування об'єкту імовірно матиме значний негативний вплив на навколишнє природне середовище іншої держави, про це потрібно у невідкладному порядку повідомляти.

Виконання умов Директиви знаходиться на низькому рівні. Дозвільна система в Україні є недосконалою та не відповідає європейським стандартам. Найбільш розвинутим у частині впровадження принципів Директиви є законодавство в сфері охорони атмосферного повітря.

У 2011 році Міприродою розроблений **проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження процедури оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті».**

У жовтні 2011 року стартував **проект ЄС «Управління якістю повітря у країнах східного регіону Європейського інструменту сусідства і партнерства Air-Q-Gov» (EuropeAid/129522/SER/MULTI)**, метою якого є удосконалення управління природними ресурсами та охороною довкілля, запобігання зміні клімату, а також покращення співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища та інформування громадськості. Реалізація проекту наблизить Україну до європейських законодавчих стандартів щодо охорони атмосферного повітря в країнах-партнерах, підвищить рівень поінформованості населення щодо стану навколишнього середовища шляхом національного та регіонального співробітництва тощо. Проект фінансується за Планом дій Європейського інструменту сусідства та партнерства. Його загальний бюджет становить майже 7 млн. євро.

Кіотський протокол

Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату прийнятий 12 грудня 1997 року і набув чинності 16 лютого 2005 року. Він містить кількісні зобов'язання розвинутих країн зі скорочення викидів парникових газів. Протокол передбачає механізм Спільного впровадження для скорочення викидів, який може проводитися за двома процедурами — національною (Трек-1) і міжнародною (Трек-2), а також міжнародну торгівлю квотами.

Разом із тим, у 2011 році **Україна була позбавлена права користування фінансовими інструментами Кіотського протоколу** через недосконалу статистичну базу викидів. 12 жовтня 2011 року Комітет з дотримання Рамкової конвенції ООН з питань зміни клімату прийняв рішення, яким тимчасово призупинив участь України в міжнародній торгівлі викидами парникових газів у зв'язку з невідповідністю національної системи обліку викидів парникових газів (Трек-1) вимогам Кіотського протоколу. Основною проблемою була названа недостатня спроможність національної системи оцінки викидів парникових газів забезпечити якісну підготовку кадастру парникових газів за 1990-2008 роки, який був підготовлений протягом 2009 — на початку 2010 року. За Україною було збережено можливість здійснення проектів спільного впровадження за міжнародною процедурою (Трек-2) та продовження всіх проектів в рамках коштів за вже продані квоти на викиди парникових газів.

ДИРЕКТИВА 2006/32/ЕС

ДИРЕКТИВА ЩОДО КІНЦЕВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ ТА ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕРВІСУ

- **Моніторинг.** Має бути встановлений та розрахований національний показник енергозбереження (за мету пропонується встановити досягнення 9% збереженої енергії на 9-й рік застосування цієї Директиви), а також проміжні заплановані показники енергозбереження. Крім цього, повинні бути розроблені програми і заходи покращення раціонального використання енергії.
- **Інституціоналізація.** Урядом мають бути призначений один або декілька нових або існуючих органів чи відомств, які проводять загальний контроль і несуть адміністративну, управлінську і виконавчу відповідальність за імплементацію вимог щодо покращення раціонального використання енергії. Ці органи перевіряють заходи щодо покращення раціонального використання енергії, включаючи існуючі державні заходи, і звітують про результати.
- **Прозорість та доступність інформації.** Уряд має забезпечити гравців ринку інформацією про механізми раціонального використання енергії, фінансових і законодавчих схем; сприяти раціональному використанню енергії споживачами та заохочувати операторів ринку поширювати інформацію щодо збереження енергоносіїв.
- **Можлива технічна підтримка.** Кваліфікація, акредитація та сертифікація постачальників енергосервісних послуг, енергетичного аудиту та заходів з енергоефективності може здійснюватися на розсуд уряду.
- **Фінансове заохочення.** В якості фінансових інструментів для підтримки економії енергії державними організаціями чи приватними фірмами, розглядаються практично всі механізми інструменти державної підтримки, включаючи: створення спеціальних фондів; виділення державних субсидій; надання податкових пільг; пільгування позик при залученні стороннього фінансування; використання енергосервісних контрактів; надання державних гарантій щодо виконання контрактів, що забезпечують пряму економію енергії, енергетичний аудит та інших контрактів, які пов'язані з економією енергії і доступні на ринку.
- **Стимулююче тарифоутворення.** Уряд забезпечує усунення таких заохочень у тарифах на передачу та розподіл енергії, які без необхідності збільшують об'єм енергії, яка передається або розподіляється. При цьому на державні служби накладаються зобов'язання, пов'язані із раціональним використанням енергії на підприємствах, які працюють у секторах електрифікації та газу.
- **Стимулювання, рівноправна конкуренція учасників ринку.** Уряд має забезпечити наявність ефективних та якісних схем енергоаудиту для всіх кінцевих споживачів, включаючи домогосподарства, комерційні структури, малих та середніх промислових споживачів. Для сегментів ринку із більш високими операційними витратами і нескладними потужностями можуть застосовуватися такі заходи енергоаудиту на некомерційній основі, як анкети і комп'ютерні програми, які надаються споживачам через Інтернет.
- **Система вимірювання та поінформованість споживачів.** Уряд має за конкурентоспроможними цінами забезпечити споживачів індивідуальними лічильниками на опалення, гарячу та холодну воду. Виставлення рахунків споживачам постачальниками енергії має відбуватися на підставі фактичного споживання енергії, у чіткому та зрозумілому вигляді.
- **Система контролю та обміну інформацією.** Країни-члени мають звітуватися (надавати плани заходів з економії — ЕЕАР) перед Єврокомісією про здійснені заходи та плани з покращення раціонального використання енергії. У свою чергу, Єврокомісія оцінює прогрес, досягнутий щодо показників збереження енергії на національному рівні, надає відповідні пропозиції та рекомендації, поширює найкращі практики з енергозбереження.

Згідно з Планом дій щодо приєднання України до Енергетичного Співтовариства та відповідно до вимог рішення Міністерської Ради Енергетичного Співтовариства, уряду потрібно розробити **Національний план дій з енергоефективності до 1 лютого 2012 року**. Відповідальні — Мінекономрозвитку, Держенергоефективності та Мінрегіонбуд.

На початкових етапах розробка Національного плану дій здійснювалась за підтримки Світового банку, але більшість рекомендацій міжнародної інституції були не виконані (розробка енергобалансу, прийняття законів, програми з енергоефективності).

13 квітня 2011 року Президент України своїм Указом № 462/2011 затвердив Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Згідно з документом, Держенергоефективність є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабміном через Першого віце-прем'єр-міністра України — Міністра економічного розвитку і торгівлі України. Відомство забезпечує реалізацію державної політики у сферах ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

27 квітня 2011 року Кабмін своєю Постановою № 447 вніс зміни до Державної цільової економічної програми з енергоефективності на 2010-2015 роки, які стосувались визначення прогностичних обсягів та джерел фінансування, завдань і заходів, а також очікуваних результатів програми. Планується, що з 2015 року частка «чистої» енергії в енергетичному балансі України має скласти не менше 10%, обсяг фінансування реалізації відповідних проектів з державного бюджету у 2012-2015 роках — 13,81 млрд. грн.

Розроблені, але досі не прийняті парламентом, законопроекти «Про енергетичний аудит», «Про енергоефективність», «Про енергетичний баланс України» та «Про регулювання у сфері енергозбереження» відправлені на доопрацювання.

Висновок

Варто відзначити, що за останній рік урядом були оновлені повноваження відповідального за раціональне використання енергії відомства, а також закріплені важливі цільові показники енергозбереження, суми та можливі шляхи залучення інвестицій в цю галузь. Однак, головний документ — Національний план з енергоефективності, який би допоміг визначитись з необхідними цілями виконання Директив, та низка законодавчих актів, які мають його супроводжувати, досі не затверджені та перебувають в процесі розробки.

ДИРЕКТИВА 2010/31/ЕС

ДИРЕКТИВА ЩОДО ЕНЕРГЕТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК БУДІВЕЛЬ

- **Уніфікація та гармонізація вимог.** Зокрема, це стосується прийняття методології розрахунку енергетичної ефективності будівель на національному та регіональному рівнях; вжиття необхідних заходів для гарантування мінімальних вимог енергетичної ефективності для будівель і будівельних споруд, які встановлюються з метою досягнення економічно оптимального рівня витрат; розрахунку економічно оптимального рівня мінімальних вимог енергоефективності будівель; вжиття необхідних заходів гарантування відповідності нових та існуючих будівель, а також будівель, які ремонтуються, мінімальним вимогам енергоефективності; встановлення системних вимог загальної енергоефективності.

Крім цього, до 31 грудня 2020 року всі нові будинки повинні стати спорудами з майже нульовим споживанням енергії, а після 31 грудня 2018 року почнеться переобладнання будинків, які належать органам державної влади.

- **Розробка законодавства.** Уряд повинен розробити національні плани збільшення кількості будівель з майже нульовим споживанням енергії, які включатимуть цілі, диференційовані за категоріями будівель. Необхідно також розробити закони, вжити заходи, направлені на стимулювання переобладнання будівель, які ремонтуються, у споруди з майже нульовим споживанням.
- **Інформування.** Єврокомісія до 31 грудня 2012 року і кожні наступні 3 роки повинна публікувати звіт про досягнення країн-членів ЄС в рамках збільшення кількості будівель з майже нульовим споживанням енергії. На основі звіту повинен бути розроблений план дій, запропоновані найкращі практики з ефективного переобладнання існуючих будівель.
- **Фінансові стимули та ринкові бар'єри.** Країни-члени ЄС повинні були розробити до 30 червня 2011 року та в подальшому кожні 3 роки поновлювати фінансові засоби та інструменти для досягнення енергоефективності будівель. В свою чергу, Єврокомісія повинна надавати допомогу у створенні національних та регіональних програм фінансування, перевіряти їх та надавати пропозиції щодо покращення фінансування.
- **Додаткові заходи та незалежна експертна оцінка.** Необхідно вжити заходів із створення систем сертифікації енергоефективності будівель, забезпечити випуск таких сертифікатів, їх демонстрацію в публічних місцях; проводити регулярні перевірки опалювальних систем, систем кондиціонування повітря. Важливо, що країни-члени ЄС повинні гарантувати, щоб сертифікація енергоефективності будівель та перевірка систем опалення та кондиціонування повітря проводилась незалежним чином кваліфікованими та акредитованими експертами.

Згідно з Планом дій щодо приєднання України до Енергетичного Співтовариства та відповідно до вимог рішення Міністерської Ради Енергетичного Співтовариства, уряду потрібно розробити **Національний план дій з енергоефективності до 1 лютого 2012 року**. Відповідальні — Мінекономрозвитку, Держенергоефективності та Мінрегіонбуд.

В Україні **відсутнє спеціальне законодавство** в сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель. Технічний стан переважної більшості існуючих будівель та енергетичних систем не дозволяє забезпечувати адекватний рівень їх енергетичних характеристик.

Існує **Закон України «Про енергозбереження»** № 74/94-ВР від 1 липня 1994 року, але положення цього закону і підзаконних актів до нього не регламентують відносини у сфері енергетичної ефективності будівель. В Україні діє енергетична паспортизація житлових і громадських будівель після введення нормативних вимог, але тільки для новобудов («Теплова ізоляція будівель», «Постанова про розробку і складання енергетичного паспорта будівель при новому будівництві і реконструкції»).

Розроблений **законопроект «Про енергетичну ефективність житлових та громадських будівель»**, який 16 січня 2012 року був наданий на розгляд у комітети Верховної Ради України, фактично проходить останню стадію погодження.

Висновок

Українське законодавство в сфері забезпечення енергоефективності будівель, яке б відповідало європейським вимогам, досі не розроблено та не прийнято. На розгляді у парламенті знаходиться законопроект, який має регламентувати відносини у сфері енергоефективності житлових та громадських будівель. Варто також згадати про документ, який має врахувати ці питання, а саме Національний план з енергоефективності, який сьогодні перебуває в процесі розробки.

ДИРЕКТИВА ЩОДО МАРКУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

- **Уніфікація стандартів.** На більшості побутових товарів, повинна бути етикетка енергоефективності ЄС, на якій мають чітко вказуватися основні споживчі властивості товару. Директива охоплює не тільки побутову продукцію, але розширює сферу регулювання на промислові та торговельні прилади й устаткування, а також на продукцію, яка сама не споживає енергію, але може мати значний вплив на її економію (наприклад, огорожувальні конструкції будівель і споруд). Маркування розповсюджується на холодильники, морозильники, пральні машини, сушарки для білизни, посудомийні машини, духовки, варильні панелі, водонагрівачі і ємності для зберігання гарячої води, кондиціонери, лампочки, телевізори, автомобілі.
- **Відкритість інформації та обмін нею.** Повинна здійснюватись пропаганда енергоефективності та відповідального використання енергії кінцевими споживачами. Розповсюдження та обмін інформацією має здійснюватись електронними засобами зв'язку, у співпраці з іншими країнами-членами ЄС.
- **Система контролю.** Кожні 4 роки країни-члени ЄС повинні надати Єврокомісії звіт про свою діяльність у цій галузі, після чого Єврокомісія подає зведену інформацію в Європейський парламент.
- **Захист споживачів.** Повинні бути встановлені санкції за порушення положень національного законодавства у частині маркування енергопродукції та вжиті всі необхідні заходи для забезпечення їх реалізації.

Згідно з Планом дій щодо приєднання України до Енергетичного Співтовариства та відповідно до вимог рішення Міністерської Ради Енергетичного Співтовариства, уряду потрібно розробити Національний план дій з енергоефективності до 1 лютого 2012 року. Відповідальні — Мінекономрозвитку, Держенергоефективності та Мінрегіонбуд.

Держенергоефективністю у 2011 році були розроблені, а Кабміном затверджені **технічні регламенти енергетичного маркування** посудомийних машин, пральних машин, холодильників та морозильників і їх комбінацій, які з 2012 року стають обов'язковими. Всі інші технічні регламенти знаходяться у розробці.

Постанови зобов'язують виробників побутового холодильного обладнання, пральних та посудомийних машин вказувати рівень споживання ресурсів своєю продукцією. Зазначені технічні регламенти розроблено з метою інформування споживачів шляхом маркування за допомогою етикеток про споживання електроенергії та інших ресурсів холодильним обладнання та пральними машинами. Це дасть змогу споживачам обирати обладнання з більш ефективним рівнем енергоспоживання.

Система маркування повністю відповідає європейським нормам та позначається шкалою латинських літер від «А» (найбільш енергоефективний рівень) до «G» (для продукції, що споживає найбільше ресурсів).

Висновок

Попри часткове виконання умов Директиви, зокрема затвердження технічних регламентів енергетичного маркування, для реалізації європейських вимог необхідне затвердження Національного плану з енергоефективності, що знаходиться на виконанні у Держенергоефективності та положення якого відсутні у вільному доступі.

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ВИКОРИСТАНИХ В ДАНОМУ ДОКУМЕНТІ

Енергетичне Співтовариство

- Treaty establishing the Energy Community (25.10.2005).
- Decision No. 2007/06/MC-EnC on the implementation of Directive 2005/89/EC, Directive 2004/67/EC and Regulation (EC) No 1775/2005.
- Decision No. 2011/02/MC-EnC on the implementation of Directive 2009/72/EC, Directive 2009/73/EC, Regulation (EC) No 714/2009 and Regulation (EC) No 715/2009 and amending Articles 11 and 59 of the Energy Community Treaty.
- Annual Report on the Implementation of the Acquis under the Treaty Establishing the Energy Community, 9th MC/06/10/Annex 10/05.09.2011.

Президент України

- Указ від 13.04.2011 № 462/2011 «Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України».
- Указ від 23.11.2011 № 1057/2011 «Про ліквідацію Національної комісії регулювання електроенергетики України».
- Указ від 23.11.2011 № 1059/2011 «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики».

Кабінет Міністрів України

- Постанова від 16.02.2011 № 107 «Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування побутових холодильників, морозильників та їх комбінацій».
- Постанова від 16.02.2011 № 108 «Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування побутових пральних машин».
- Постанова від 27.04.2011 № 447 «Про питання реалізації Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки».
- Постанова від 18.05.2011 № 581 «Про затвердження Порядку ввезення на митну територію України техніки, обладнання, устаткування, технічних та транспортних засобів, що використовуються для розвитку виробництва і забезпечення споживання біологічних видів палива».
- Розпорядження від 25.05.2011 № 577-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки».
- Розпорядження від 03.08.2011 № 733-р «Про затвердження Плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства».
- Розпорядження від 17.08.2011 № 790-р «Про затвердження Плану заходів щодо виконання у 2011 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС».

Верховна Рада України

- Закон України від 08.07.2010 № 2467-VI «Про засади функціонування ринку природного газу».
- Закон України від 15.12.2010 № 2787-VI «Про ратифіка-

цію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства».

- Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності».
- Закон від 03.06.2011 № 3486-IV «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо гарантування зобов'язань держави щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії».
- Закон України від 17.06.2011 № 3549-VI «Про внесення змін до статті 17-1 закону України «Про електроенергетику»».
- Закон України від 07.07.2011 № 3610-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг».
- Постанова від 17.05.2011 № 3365-VI «Про прийняття за основу проекту Закону України про розвиток виробництва та споживання біологічних палив».
- Проект Закону про державне регулювання в енергетиці України, реєстраційний № 0889 від 23.11.2007.
- Проект Закону «Про енергетичний аудит», реєстраційний № 1036 від 27.11.2007.
- Проект Закону «Про енергоефективність», реєстраційний № 5015 від 23.07.2009.
- Проект Закону «Про регулювання у сфері енергозбереження», реєстраційний № 7231 від 7.10.2010.
- Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» (щодо державного регулювання у сфері забезпечення населення природним газом власного видобутку), реєстраційний № 9155 від 15.09.2011.
- Проект Закону про внесення змін до статті 292 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за втручання в роботу об'єктів трубопровідного транспорту, реєстраційний № 9344 від 25.10.2011.
- Проект Закону про внесення змін до статті 18 Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» (щодо розрахунків), реєстраційний № 9364 від 31.10.2011.
- Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою забезпечення реформування нафтогазового комплексу, реєстраційний № 9429 від 8.11.2011.
- Проект Закону «Про енергетичний баланс України», реєстраційний № 9538 від 6.12.2011.
- Проект Закону «Про енергетичну ефективність житлових та громадських будівель», реєстраційний № 9683 від 12.01.2012.

Міністерство енергетики та вугільної промисловості України

- Наказ № 19 від 16.03.2011 «Про затвердження Плану діяльності з підготовки регуляторних актів на 2011 рік».
- Наказ № 907 від 30.12.2011 «Про внесення змін до Плану діяльності Міненерговугілля з підготовки проектів регуляторних актів на 2011».

- Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення та використання страхового запасу природного газу».
- Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки і затвердження інвестиційних проектів (програм) щодо розробки родовищ нафти і газу».
- Проект Наказу «Про затвердження Порядку розроблення та погодження прогнозного річного балансу надходження та розподілу природного газу в Україні, планового (розрахункового) балансу надходження та розподілу природного газу та формування планового розподілу постачання природного газу споживачам».
- Проект Наказу «Про затвердження Правил розробки родовищ нафти і газу».
- Проект Закону «Про засади функціонування ринку електричної енергії в Україні».
- Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику».
- Звіт про виконання Плану роботи Міністерства енергетики України за III квартал та з початку 2011 року.

Міністерство екології та природних ресурсів України

- Наказ № 541 від 22.10.2008 «Про затвердження технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин із теплових установок, номінальна теплова потужність яких перевищує 50 МВт».
- Наказ № 571 від 26.12.2011 «Щодо підготовки Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (юридичні аспекти)».
- Проект Постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України № 554 від 27 липня 1995 року «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку».
- Проект Наказу «Про затвердження Інструкції з проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря».
- Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження процедури оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті».

Державне агентство екологічних інвестицій України

- Наказ № 39 від 21.03.2011 «Про затвердження Методики розрахунку питомих викидів двоокису вуглецю при виробництві електричної енергії на теплових електростанціях та при її споживанні».

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики

- Наказ НКРЕ № 612 від 12.10.2011 «Щодо затвердження Звіту про діяльність Національної комісії регулювання електроенергетики України за III квартал 2011 року».
- Постанова від 10.02.2011 № 212 «Про затвердження Типового договору на купівлю-продаж природного газу (між власниками та постачальниками природного газу)».
- Постанова від 10.02.2011 № 222 «Про внесення змін до Порядку формування, розрахунку та затвердження цін на природний газ (у тому числі нафтовий (попутний) газ) для суб'єктів господарювання, що здійснюють його видобуток».
- Постанова від 17.02.2011 № 232 «Про затвердження форм звітності № 17-НКРЕ (квартальна) «Звіт щодо

показників надійності електропостачання» та № 18-НКРЕ (квартальна) «Звіт щодо показників комерційної якості надання послуг» та інструкцій щодо їх заповнення».

- Постанова від 31.03.2011 № 466 «Про затвердження Порядку встановлення роздрібних цін на природний газ для населення».
- Постанова від 31.03.2011 № 469 «Про затвердження Типового договору на розподіл природного газу».
- Постанови від 31.03.2011 №№ 550-554, якими було змінено попередні постанови НКРЕ щодо умов ліцензування на ринку газу.
- Постанова від 19.05.2011 № 881 «Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку природного газу».
- Постанова від 23.06.2011 № 1074 «Про затвердження Типового договору на зберігання (закачування, відбір) природного газу».
- Постанова від 23.06.2011 № 1075 «Про внесення змін до деяких постанов НКРЕ» (змінено Порядок відшкодування збитків, завданих газопостачальнику або газорозподільному підприємству внаслідок порушення споживачем природного газу Правил надання населенню послуг з газопостачання, а також Порядок відшкодування збитків, завданих споживачеві внаслідок порушення газопостачальником або газорозподільним підприємством згаданих Правил).
- Постанова від 28.07.2011 № 1384 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з транспортування, розподілу, постачання, закачування, зберігання та відбору природного газу».
- Постанова від 22.09.2011 № 1579 «Про затвердження Типового договору на транспортування природного газу магістральними трубопроводами».
- Постанова від 22.09.2011 № 1580 «Про затвердження Типового договору на постачання природного газу за регульованим тарифом».
- Постанова від 28.11.2011 № 2255 «Про затвердження Порядку формування інвестиційних програм газопостачальних, газорозподільних, газотранспортних та газозберігаючих підприємств».
- Постанова від 12.01.2012 № 19 «Про затвердження Плану діяльності НКРЕ з підготовки проектів регуляторних актів на 2012 рік».
- Проект постанови «Про затвердження Порядку доступу до Єдиної газотранспортної системи України»
- Проект постанови «Про визначення ступеня кваліфікації споживачів».
- Проект постанови «Про затвердження Методики формування необхідного доходу ліцензіатів з передачі електричної енергії місцевими електромережами та тарифу на постачання електроенергії».
- Звіт про виконання Порядку денного асоціації України — ЄС у 2011 році.

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України

- Інформація про підсумки роботи Держенергоефективності України за I півріччя 2011 року.